

Poštarina plaćena u gotovom

Kalangya

IRODALMI FOLYÓIRAT

1. ÉV **JULIUS** 3. SZ.

TARTALOM:

Fekete Lajos két új verse. — Kristály István: A Tisza emberel (Novella). — Dudás Kálmán: Névtelen szonett. — Szabó Ferenc: Virradat (Novella). — Bencz Boldizsár: Mostoha délibáb (Vers). — Cziráky Imre: Papválasztás (Elbeszélés). — Szenteleky Kornél: Ezüst tulipán (Vers). — Fekete Lajos: Korunk ars poetikája (Vers). — Csuka Zoltán: Halálsugár (Vers). — Gergely Boriska: Varrótühercegnő (Regény folytatás). — Bencz Boldizsár: Bácskal stanzák. — Börcsök Erzsébet: Csángó gyerek (Elbeszélés). — Rónai Mihály András: Gyűjtsd a termést kalangyába (Vers). — Polácsi János: Kriklec Gusztáv három verse. — Kis József: A jugoszlávai magyar ifjuság. — Sziráky Dénes Sándor: Nőtlen ember taposómalma (Vers).

LÁTHATÁR:

Farkas Gelza: Szenteleky Kornél dunai kulturterve. — Szirmal Károly és Kristály István: Könyvkritikák. — Borsodi Lajos: Az első ezüsttullpán. — Csuka Zoltán: Szinisa Paunovics: Versengők (Takmacs). — Polácsi János: három könyvszemléje.

Szerkeszti:

SZENTELEKY KORNÉL

Társszerkesztő:

Csuka Zoltán

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

NOVI SAD, KRALJA PETRA UL. 30

1932 július 1

Ára 12'— Din.

A Kalangya hírei

Két hónappal ezelőtt indult meg a Kalangya és ez az indulás sokakban keltett aggodalmat: vajjon a mai nehéz gazdasági válságban lesz-e kitartás és lesz-e elegendő támogatás, hogy a folyóiratot fenn is lehessen tartani. S most hogy a harmadik számmal befejezzük az első negyedét, öröms büszkeséggel jelentjük ki, hogy a jugoszláviai magyar olvasóközönség ma már meg tudja érteni, fel tudja becsülni, milyen jelentősége és értéke van irodalmi folyóiratunknak és nem egészen két hónap leforgása alatt több mint háromszázan rendelték meg a Kalangyát. Ez természetesen még koránsem elegendő arra, hogy a Kalangyát tényleg fenn is tudjuk tartani és ha a kezdet nehézségeit mégis olyan könnyen győztük le, csak annak köszönhető, hogy alapító előfizetők is szép számban akadtak és a becskerekai Magyar Közművelődési Egyesület is segélyben részesítette lapunkat. A megrendelések sorában sok kedves és megható levél érkezett szerkesztőségünkhöz és ezek a levelek a beszerzés első nehéz heteiben mindig újabb és újabb erőt adtak szerkesztőinknek, illetve kiadóhivatalunk vezetőinek. Különösen meg kell emlékeznünk főtisztelendő dr. Takács Ferenc urról, aki kedves és biztató levél kíséretében 620 dinárral sietett lapunk segítségére. A többi alapító előfizető nevét egyébként ebben a számunkban közöljük.

A beérkezett levelek közül B. M. kisasszony levelét közöljük mint olyat, amely igaz kulturember szívét tükrözi vissza és amelynek sorait itt örökítjük meg e lap hasábjain. A levél így szól:

„Hálás köszönet hogy ide a messzeségbe is elküldték utánam tartalmas szép új lapjukat. A magam részéről szívesen terjeszteném, de azt hiszem száz vagy még több kilométeres körzetben is egyedül képviselem itt a fajtámat. Igyeksem méltón képviselni. A Kalangya erőt fog adni hozzám. Külön köszönetet küld Szirmai Károlynak és sok előfizetőt kíván».

Mint a Kalangya és Szenteleky Kornél közös sikerét jegyezzük fel azt, hogy a Magyar Közművelődési Egyesület június 12-ikei közgyűlésén dr. Várady Imre az egyesület

Égi poszton

A nap lebukott,
Plhés csillagok
fészkelődnek.
Még egy kis zsongás,
egy kis zszibongás
és égnek, földnek
mély csöndje hallszlk,
aztán elalszik
lomb-zaj, lapu-zaj.
A hold silbakol
az égi akol
kellős közepén;
majd rendre járja
nagy fényben uszván
mennyel pusztán
a posztokat.

Éjféli útján
bandukol csendben
csillag-tanyáról
csillag-tanyáig,
hogy vajjon rendben
talál-e minden
csillag-örszemet —
ahova állit.
Mert minden csillag
valaklt őríz;
s az Isten előtt
felelős ő is,
hogy minden embert
csillag vigyázzon:
csillag őrkdjön
mindenik házon.

Fáradt örszemek
csüggedő során
ősz generális
a hold, — megy tovább ;
s míg egyik-másik
kis csillag baka
titokban ásit,
beszédbe ered
legfénytelenebb
kis csillagokkal.
(Csillagok közt is
vannak szegények,
vannak gazdagok;
ahogy a fénye
egyiknek gyéreb,
vagy szebben ragyog),

A jó, öreg hold
nyájas beszéddel
hol oda felel,
hol lde kérdez;
s szól egy csillaghoz:
Te kinek fénylesz?
A sápadt csillag
a földre lenéz
s aztán felel: az
én posztom nehéz;
lásd uram ott él
a város végen
bölcsen szegényen
Fekete Lajos,
kít gondjaival
behavaz a sors . . .

Fekete Lajos

Te csak megmaradsz idegennek

*Hideg ércek közt, rejlő kő ölében
nem álmodott az arany oly merészet,
hogy valakinek szive fölött érem,
vagy pénz lesz, ha aranyformáló végzet
évezredes álmából felkutatja.*

*S mint öntadatlan anyakőbe zárván
nem tudja az arany, sem a márvány
mily sorsot rejt az ötvöskéz s a véső
igy te sem tudod hős márvány-voltodban,
magadat rejtő asszonyi sorsodban
hogy a lelkedet mely ősi, meztelen
mivé formálhatná ötvöző kezem.*

*Lelkemben rozsdás műszerek pihennek
s a tétlenségtől lassan tönkre mennek,
mig lelkedet várom, az anyagot. —
Hiába álmodom, hogy majd faragok
egy csodát, mellyel művész remekelhet:
te csak megmaradsz kőnek, idegennek.
S míg reád várok itt a műteremben,
addig lártajtós, üres életemben
egy asszony suhan tova mint az árnyék.*

Fekete Lajos

A Tisza emberei . . .

Bozontosfejű, buksi füzek — mit látnak a Tisza tükrében? Itt a Bánátban, vagy odaát Bácskában mit tilinkózik a juhászbojtár a vén fűzfához támaszkodva, mialatt szeme az ezüsfolyó hullámain mereng?

A csárda duhaj vendégének miért önti el könny, édes, bűgő sirás a szívét, ha tekintete kitéved a kis, rozszant ablakon a Tiszára? Kérdezték meg a révészeket akár az Andrist, akár a Jóskát — hogy szereti-e a Tiszát?

Az Andris a kék szemével, a Jóska meg a barnával úgy néz majd rátok, hogy a beállott szivárványos csendben azt sem tudjátok — hová nézzetek?!

Ekkor az Andriš a Jóskára, az meg az Andrišra néz és elyant nevetnek, hogy a bácskai oldalon a libapásztorok táncra perdülnek tőle.

Füzek, libapásztorok, bojtárok, csárdai futóvendégek és révészek — ezek a furcsa népek: a Tisza szerelmesei.

A halász — az már más. Az a Tisza kincseinek a bérlője: boltoisa. Le is nézik ám a halászt az előbbieket.

Gyűnnek a horogfűltek — mondják. Mert a halász a fülével is mesterkedik, hogy kiséjtse, hol tanyáz a Tisza aránya: a harsa. A halász, ha bekerül a csárdába egy-két csepp borra — mi is az a néhány pohár bor a Tiszához képest, mert annyit is meginna ez a vízi ember, ki mindig szomjas — nem mulaszthatja el megjegyezni:

Hát ez a sok éhenkórász mit művel erre?

Ez különösen a révészekre vonatkozik, akiknek tudvalevőleg soha nincs pénzük.

No, össze is csapnának egy pillanat alatt, ha a csárdásnak is csak annyi esze volna, mint: „ezeknek itt!”

Gyermekeim! — kiáltja — ki tudja, hogy hol van elrejtve a kutya, akarom mondani: a harsa?

Hm . . . mondja az okoskodó futóvendég, hol a harsa, hát csak vízben lehet az! Mert a levegőben megfullad!

Rosszul tudja kend, feleli a csárdás, miközben egyik szemével édes gyermekeire: a révészekre kacsint — „látszik, hogy nem a mi vidékünkre való!” Itt borban van a harsa, a halász torkában! Ezt aztán megint eltalálta! . . . Percekig nevetnek rajta.

Nahát akkor én fizetek, ugy-e? — mondja a halász lenéző göggel. Nekem így is jó, mondja sunyi arccal a csárdás.

Az első liternél hallgatnak, a másikonál mesélgetnek, a harmadiknál énekelnek.

Itten már az Andriš előveszi a nadrágzsebéből a híres szájmuzsikáját, Jóska meg a furulyát a csizmaszárból és kész a banda. És folyik a nóta — mint a Tisza vize . . .

Bánatos nóta, vidám nótá, amik összeölelkeznek egyetlen szárnyaló zengéssé, ami a búsuló füzekre rácsillogja az elmulthatatlan hammatot, a szív piros ütemét:

Tyuhaj, sohase halunk meg!

Bent a csárdában izzad a kövér korcsmárosné — nem lévén más nőszemély — hát őt forgatják meg a csárdásban.

A Tisza partján meg összegyűlnek egy csomóba a libapásztorok — mint egy csokor virág — pirosruhás pipacsok, kék-kötös buzavirágok és imitt-amott egy-egy sápadt, sárga kankalin és szeméikből hamvas nézések szivárványutján magasodik fel a lebukó nap után szálló sóhaj . . .

De szép is a nóta!

A libák mint fehér nárciszokból fűt koszoru ringatóznak a só-
hajtó kis libapásztorok körül, mint fehér jeggyűrű az élet szár-
nyas ujján.

Szeretném megölelni a világot! — rikkant a halász a csárdában.
Inkább ölelj meg engem! — kiáltja vidáman András.

És megtörténik a lehetetlen: révész táncol a halással.

A napot leleli magához a végtelen mező, a libák fehér vonala a
falu alatt csillog, mögöttük óriási gulyák meleg árnya hullám-
zik a réten.

Megesendesült a halász is: megcsendült a harang imára hívó
hangja.

Megáll a tánc erre, elhallgat a nóta... csónakba száll a halász,
kikötik a kompot.

Szelid holdfény játszik a fűzek között, amik mint drága örö-
meink lehunytszemű álmodói sejtődnek fel a homályból az ezer-
tűkrű életvize fölé...

A Tisza fölé!

Kristály István

Névtelen szonett

Emlékek kaszájában elkószálok;
Selymesen susognak mint a bújó rosz
Szép vágyaim: fehérek, felédszálók
S mint rétek lelke: szerelmünk illatoz...

Ezüstös csermely, halkhabú patak:
Cirogató, vig tekinteted
A vágyam uszkál benne hallgatag
S arcod lágy bársonyát fölémfekteted...

... De néha bús ciprusra bukkanok,
melyen szomorító bánat muzsikál
S olykor sirni kéne, ó, sirni fáj...

... Szépséged, szerelmed föltűz mint a Nap,
És nem búsulok ha ciprus is akad
Mert vigasztal és simogat Napod...

Dudás Kálmán

Virradat

Előkotorta zsebéből az utolsó két dinárost, odaintette a leányt és megrendelte az utolsó, a negyedik császárkörtét. Már több, mint egy órája várt. Az idő már régen meghaladta az éjjelt, az óra már félháromat mutatott. Még egy félóra és akkor zárnak. Zárnak és Anna, a pincérleány vele megy. Megigérte.

Különös izgalom futott végig rajta. Az első nő az életében, aki az övé lesz. Az első kaland. Kicsit lenézte magát, hogy tizenkilenc éves korára még csak ez az első, de eddig még nem volt alkalom. A körülmények, az iskola, a szülők és minden... Most más. Leérettségizett és a korlátok letörttek. Azelőtt meg sem jelenhetett volna ilyen helyen: kocsmában és még hozzá ilyen kocsmában, ahol alkalom nyílik az effélére. Eddig lefoglalta más: az iskola, a tanítványok és csak este későn jutott a tanulásához, amikor a többiek, a szerencsésebbek ezt az időt arra használták fel, hogy titokban a tiltott gyümölcs után vadásszanak. Hányszor kísérté gondolatban ezekre az utakra barátait, hányszor nyílt fel lelkében lángolóan a vágy, és most itt az alkalom, az első, hogy a forró álmokat valóráváltsa az első nő: Anna.

...Olyan különösen, hirtelen váraullansággal jött minden. Barátaival jött ide. Ittak, Sokat. Az ital elnyomta és elaludt ülve az asztal mellett. Amikor felébredt, ott ült ölében a leány és a csókolta. Nem tudta, hogyan került az ölébe, később rájött, hogy a többiek ültették oda. Az ital akkor már elpárolgott a fejéből és a tompa részegség helyett most könnyű langyos mámorban ringott. Ránézett a leányra, aki a térdén ült és átkarolva tartotta a nyakát. Valamit álmódott is egy lányról és ahogy az álomból átlendült a valóságba, az álmoképek összekeveredtek a valósággal és minden olyan különös volt. Körüljáratta szemét az asztal mellett és tekintete négy-öt vigyorgó, elmosódott arca botlott. A rávilágító arcokon részeg derű ömlött szét. Mindnyájan öt nézték: lesték a hatást, amit az ölébe ültetett nő kelt. Újra felnézett a leányra. Először bizalmatlanul, de a fölébehajló arcban nem látott kihívást. Kedvesen mosolygott rá. Jobban szemügyre vette. Nem volt csunya, viszont szépmek sem volt mondható. Rövid, szőke haja ziláltan bomlott az arcába, fáradt kis kék szemével kissé vizsgálódva nézte. Megismerte. A pincérleány. Egészen kellemesen rámelegedett a térdére és ez a közelség...

oz a bizalmatlanság ott tartotta. Nem tudott megválni tőle akkor sem, amikor a többiek máshová mentek. Megállapodtak, hogy megvárja, amig zárnak.

Eddig külön szobában voltak, de most már ki kellett jönnie az üresen maradt szobából. Éjfél után megélnékült a helyiség és Annának a vendégeket kellett kiszolgálnia.

A leánynak most már alig jutott ideje az ő számára, csak néha vetett egy-egy biztató pillantást feléje.

Elnézte, amint a vendégek körül sürgött-forgott, figyelte a formáit és megállapította, hogy egészen csinos, sőt egy kis jóakarral még szépek is mondhatók. Mennyit szaladgál és közben mindenfelé mosolyog, mert ezt az üzlet érdeké is így kívánja. Egészen fiatal — füzte tovább megállapításait, nem lehet több tizenhét évesnél, habár az éjszakázás már néhány keserű ráncot rajzolt az arcára, ami idősebbnek tünteti fel. Elég korán kezdte ezt az életet. Bizonyára egyedül áll a világon — szülei korán elhaltak és így keres magának megélhetést. Kár érte, hogy itü tölti le fiatalága legszebb éveit...

Azután előreszökkentek a gondolatai. Elképzelte a pillanatot, amikor magukra maradnak...

Bizonyosan valahol a város végén lakik olező bútorozott szobában. A szoba szük és éppen, hogy elfér benne egy ágy, az asztal, egy vagy két székek, a szekrény és mosdó. A falakon vadidegen emberek arcképe. A villanylámpán színes papiros, lila vagy sárga... Igy mesélték a többiek, a barátai.

Az óramutató lassan közeledett a három felé. Már csak öt perc hiányzott. Felkelt az asztaltól és még elfogott egy feléje-küldött biztató pillantást mielőtt kilépett az uccára. Bent zárás-hoz készülődtek.

... Sejtelmes, langyos nyáréjszaka borult fölé. Az égen csillagmiriádok fénye reszketett. A városháza karsu sziluettje komoly méltósággal nyult a holdas égboltozatra és a megvilágított óralap, mint éber vigyázó szem örködött az álombahullt város nyugalma felett. Táguló tüdővel szívta magába az éjszaka halk, titokzatos zenéjét.

A kocsmajtó kinyílt és az ajtó felett álló lámpa fénye Anna karsu árnyékát imbolyogtatta felé. A leány belekarolt és megindultak. Mögöttük hangos csattanással bezárult a kocsmajtaja és kialudt a sárga fény melegsége.

— Egy kicsit átmegyünk ide a „Kék macskába“ — fordulú most felé Anna.

— A kék macskába?

Megütözött. Mit akarhat ez a lány ott ilyenkor? Atvillant agyán a gondolat, hogy minden pénzét elköltötte... Meg aztán mit is keresnének ott.

— Minek megyünk, nincs nálam több pénz — mondta és úgy érezte, hogy szavai nagyon bután, esetlenül hullottak. De Anna akkor már benyúlt a táskájába és egy tízdinároszt vett a kezébe.

— Itt van tíz dinár, fogja, ez elég lesz!.. maga iszik egy spriccet, én egy málnát, ez elég...

Szótlanul, fejbeütötten meredt a leányra.

— Na, fogja hát — sürgette a leány és a kezébe nyomta a bankjegyet.

— De hát minek... inkább... haza... nincs értelme... — dadogta.

— Nem, nem, gyerünk — türelmetlenkedett Anna — egy kis zenét hallgatunk, na jöjjön már!

Belekarolt és magával húzta. Tehetetlenül, ügyetlenül követte. Talán egy kis hangulatot akar, nyugtatta meg magát, amikor a „Kék macskába” beléptek.

Áporodott kocsmaszag csapott az arcába. Füst, borgőz, rézszeg rikácsolás és vad tamburazene keveredett össze a helyiségben, ahol a legtarkább társaság vegyült össze. Hervadt pincérlányok szolgálták ki a vendégeket vagy ültek egy-egy asztalnál. Egyik másik unott, merev arccal a nótá szövegét énekelte.

A zenekar mellett foglaltak helyet és megrendelték az előző megállapított egy spriccet és a málnát. Annát itt is sokan ismerték és többen odajöttek az asztalhoz beszélgetni vele.

A leány láthatólag kezdett elhidegülni. Néhány semleges kérdésére rövid, odavetett válaszokat adott.

Most már gyanus szemmel kezdte nézni. Anna kezdett értelmetlenül viselkedni. Felkelt az asztaltól és bizalmas beszélgetésbe eredt egy fiatalemberrel. Egymás fülébe sugdostak, majd a fiatalember mosolyogva rákacsintott és eltávozott.

— Ki volt ez a fiu? — kérdezte a leányt. Anna vállat vont;

— Egy ismerősöm.

— Mit akart?

— Ah, semmit — legyintett és ujjjaival dobolni kezdett az asztalon.

Kinos csend ereszkedett közékük. Figyelte a leányt, aki most már kerülni kezdte a tekintetét. Gyanakodni kezdett arra a fiatalemberre, de egy szóval sem tett erről említést. Csak nézte hosszan a leányt. Egyszerre nem izlett neki a bor, türelhetlen lett minden körülötte: a zene, az egész kocma, a részeg kurjongatások dühíthették. Odaíntette a fizetőpincert és fizetett. Felállt.

— Gyerünk! — mondta kurtán a leánynak és megindultak kifelé. Valahogyan bántani kezdte lelkiismeretét az elfogadott tíz dinár. Keserű ízt érzett a szájában. Az ajtóhoz értek. Ki-

nyitotta és a lépcső előtt egy autóra esett a tekintete. A bizalmas fiatalember ült benne.

És most filmszerű gyorsasággal következett minden. A leány hozzáfordult és a kezét nyújtotta.

— Ne haragudjon, de most nem mehetek magával — hadarta — el kell mennem... már korábban megígértem... jöjjön el hozzám holnap... most nem lehet... ne haragudjon...

Bengrott az autóba és még visszaszólt:

— De igazán holnap jöjjön el... jó éjszakát...

A következő percben a kocsí már tovagördült. Fülében még visszacsengett:

— Jó éjszakát... holnap...

...Mint ha rossz álomból ébredt volna, még felöltöttek lelkében az autó, a bizalmas fiatalember és a bucsut intő kéz. Megsemmisülten roskadt magába. Érezte, hogy az arcán bibortűzben lángolt a szégyen és valahogyan úgy érezte, hogy mindenfelől ezer gunyos arc vigyorog felé...

Összeszedte magát, félénken körülnézett, ki látja, azután elkeseredetten sziszegte:

— Tíz dinár!...

Lelkében mélységes csömört érzett, torkába égetően feltalakodott a császárkörte íze. Valami fojtogatta.

Az égen felviláglott a hajnal zöld tengere és ő bizonytalan, tétova, lépésekkel megindult a virradatba...

Szabó Ferenc

Mostoha délibáb

Dörömbölő ormokon
mind feljebb és feljebb dübörgött
a jaji,
s akkor találkozott önmagával
az ember testvérszeretete
élettelen időben és térben.
Itt is, valahol amott is
vályog tanyáján millió asszony énekelte
térden hajótört imáját
hontalan misébe,
míg a természet véres koszoruját fonta
gyalázatfoltos nimbusszá
ki tudja hány, egymásra dühödt
emberőrült homlokán...

Aztán pergett minden tovább.
csak a délibáb öntött furcsa színt

és bandzsítva vetítette vissza
a távolba vesző karmazsint.
Itt is, valahol amott is
torz arcok vigyorogtak a visszfényben
és a szélben
összesöpört jajok ölelkeztek
szent szolidaritással
a fájdalommal:
Testvér! — és újból felváltotta posztján
a zubogó csöndet
a hurrá és a harci előre.
Ki kérdezte akkor; ki halt meg?
Ki kérdezte; ki maradt el?
ki érezte, hogy nem fenyesekből zugó szél
az ami barázdálja homlokát
és ki érezte akkor, hogy él
a feltoporzékolt káoszban,
hogy szenved és szenvedést lát
és szemének vak hályogán
az a vörös pont nem a Nap-korong,
hanem vércsöpp,
meleg és piros,
életet leállító szemafor-tilos
emberi vércsöpp.

És elbukó hodályokat usztatott
a mi szent és mostoha délibábunk,
sirunk, zokogunk, nagyon sokszor fájunk,
néha szeretünk
néha nagyon sokszor nomádként járunk
és vissza sose térünk,
mert ahová lépünk
felajzott úrben és térben
összesöpört jajok ölelkeznek
szent szolidaritással
a fájdalommal és így szólítják egymást:
Testvér!

Ezer hajtásu nemzetatyámfiak
ott lesz majd megértés
a hullámzó fényárban,
hol százszor tiport béke,
s ezerszer gyűlött szeretet
bomlik majd dus porzóju
közös nemzeti csökká . . .

Bencz Boldizsár

Papválasztás

Még azt sem lehetett mondani, hogy szép csendben halálozott volna el. Mert Isten ne vegye bűnül, de szegény öregpap sokáig betegeskedett. Az utolsó években mindig többször és többször dült ágyának, mindig ritkábbak és halkabbak lettek a prédikációk s bizony mindig kevesebb hasznát vette az eklézsia.

Pandur Gergely plébános ur már csaknem negyven esztendője temette a halottakat a faluban. Minden évvel jobban szaporodtak a kicsi fakeresztek s valóban nagy feladat lett volna már kiszámítani, hogy hol van több hive, a faluban-e, vagy ott kinn, az akácvirágos, ördögeernával bekerített temetőben? Nem csoda, ha utánuk is kívánczolt, hiszen váltig azt hajtogatja az utóbbi esztendőekben, hogy azok a régiek csak különbek voltak!

Egyszer aztán ágyának esett s fel se kelt többet. Az ilyen öreg falusi papoknak csak ilyen már a tempójuk.

Felülről rövidesen új papot küldtek a faluba. Papnak pap volt, de mégse plébános, mert csak „adminisztrát ur” volt a titulusa.

Nagy esemény volt az új pap megjelenése s a plébánia egyik csendes szobájában fekvő öregpapról hamar el is feledkeztek. De hát ez a nép embereinek a sorsa! No azért nem mondhatni, kivált az asszonynépet szörnyen érdekelte az öregpap betegségeinek minden fázisa, ami nem is csodálatos, mert hiszen beteg, halálnak induló vénasszony, öregember akad a faluban mindig, de a pap még eleventen is megkülönböztetett isten teremtese, hát még ilyenkor, amikor a halálba kívánczok!

Ami ezt a kívánczozást illeti, talán meg is volt a szegény, elhagyatott öreg pap lelkében, de a kaszás Nagyur, csak nem akart elérkezni. Berta néni, a kívánhedt gazdasszony, az egyedüli, ki híven kitartott gazdája mellett, heteken-hónapokon keresztül nem tudott mást felelni a kérdezősködőknek, csak ennyit:

— Köszönöm, megvan szegényke, de nagyon lassan.

Elunták már a hívek is a semmitmondó választ, mind ritkább lett a kérdezősködők száma, azok is csak az öregebbjeiből, a régi, szebb idők tanuiból jelentkeztek néhanapján.

Az új papot kezdetben furcsa volt megszokni. Mert hiába, még a keze járása se olyan volt, meg mintha a műse se egészen.

ugy ment volna! Eleinte sok mindent nehezményeztek, különösen az idősebbek, meg a templomosabbja, de aztán megszokták. Az öreg papot már szűnte el is felejtették s hogy igazán őszinték legyünk, a lelke mélyén már nem egy hívő foglalkozott azzal a gondolattal, hogy hát mit is akar, voltaképen az öreg pap? No, nem azért, hogy így, vagy úgy, de ha már oly régen halálnak indult, mire vár?

Szabó Ferenc egyenesen a szemébe is mondta az adminisztrátornak:

— Ne vegye sértve, adminisztrát ur, de aszondom, hogy ha az öreg pap még sokáig így biri, — mter bár, azt még köll en-genni, — akkó magábu sose lesz plébános a mi falunkba!

Az adminisztrátor meg, mi mást felelhetett volna erre az istentelen beszédre, mint azt, hogy:

— Hát bizony minden ugy lesz, ahogy a Gondviselés akarja. Ferenc gazda! No meg maguk. Mert adjon az Uristen még sok évet az öreg urnak, de ha egyszer meghal, mégis csak az lesz a plébános, akit maguk akarnak, szeretnek, akit megválasztanak.

— Nomo, haszen ott leszünk! — dünyögött zavartan emez.

Szabó Ferencnek csak egy kis bosztánja volt a falu szélén, és soha senki még gazdának nem titulálta. Csak természetes, hogy a megtiszteltetés most nagyon jól esett neki és csak érthető, hogy abban a szent minutában felesküdt az adminisztrát ur zászlaja alá az elkövetkezendő választásra.

De beszéltek erről már mások is! Fényes Mihály például más véleményen volt. Meg is mondta egyik nap, mikor a sarkon erre fordult a beszéd:

— Már én' ammondó vagyok, hogy a farkashegyi papnál külömbet nem találhatnánk messze környéken! Furmásabb is, a szava meg... Mikor tavaly a bucsujáráson voltunk, ő adta le a szót. De az oszt szó volt! Olyan szépen tudta leanni, hogy még a sokacok, svábok, bunyevácok, meg ahány szerzet csak ott vót, minnyája oda át a mi bandánkba, oszt ugy hallgattuk! De vót is mit hallgatni! Mer hun gé hangon monta, hun fájdalmasosan, ahogy kívántatódott, de rit is az egisz népség, akar a zápor! Mikó meg gyóntatásra fordut a sor, bátyaság, maj minnyája odaát gyonni őhozzá. A többi pap mán rég kisz vót, de ökörülötte még átunk vagy ötvene, mivelhogy én is kéccé gyóntam meg nála. Az pap! Az nekünk való lenne!

Hát igaz, hogy a szó szellő, de Fényes Mihály szavának még is volt fogatája, mert régi templomos ember volt az öreg, bucsuvezető már időtlen idők óta és bizony el kell ismerni, hogy szavai nyomán már meg is alakult a farkashegyi pap pártja is!

Egy csendes reggelen aztán meggondolta magát az öregpap és valóságosan meghalt.

A halálozás szörnyű szenzáció erejével hatott. Mindenki várta a halált, de most, hogy bekövetkezett, még Berta néni hangjában is némi megbotránkozás rezgett, mikor hírül adta.

— Jaj Istenem, jaj ki is gondolta volna, már egészen hideg, pedig tegnap este még nem is látszott rajta!

Kezeit tördelve topogott ide-oda, könnybarázdás szemeivel ijedten pislogva, közben hol ezt, hol amazt tette kötényébe, amikről „ugy emlékezett“, hogy az öreg pap még életében neki ajándékozta hűséges szolgálataiért, mert most már minden órában várni lehetett, hogy megérkezik, a halott egyetlen rokona, valami nyugdíjas ovónő, ki Berta néni szerint igen kapzsi teremtés volt!

Az öregpap meg ott feküdt a csendes kis szobában mozdulatlanul. Aszkéta szája szélét kissé beszívta, kezei imára voltak kulcsolva. Lehet, hogy a papok így is szoktak aludni, lehet hogy csendes ima közben érte a halál, de igazán papos volt még halálában is.

A munkás, szürke hétköznapot ünneppé magasztosította a falura nehezedő döbbenet. Hát mégis meghalt! Az asszonyi népség könnyes szemmel adta tovább a hírt, Fehér Julcsa néni pedig házról-házra járt, minden háznál új rivásba kezdve:

— Hallottátok-e?

És ha véletlenül nem hallották volna, minden könnyhullatás dacára valami örömféle szállt öregedő szívébe, hogy átadhatja a szenzációs hírt s bár ő is csak a harangozó feleségétől hallott pár szót, mégis bőbeszédű jólétesültséggel szepegte el mindenütt.

— Jaj, olyan szép halott, hogy kívánni se lehet jobbat! Olvasó a kezibe, a szeme meg fölakadtában is a körösztre néz, aki ott van az ágya fölött. Akar csak alungha! De, hogy mondom a szeme félig nyitva, akarsak imádkozna! Nem tom, kapunk-e ilyen jó papot? Mer az adminisztrát ur... nem mondom... de azé mégiccsak áldott jó ember vót az öregpap, Isten nyugosztalja!

A kismiséen már tele volt a templom. Aki birt, mind ott volt. A Szabó-párt, a Fényes-párt is. Szabó Ferenc, látva a sokadalmat, a mise kezdete előtt be is ment a sekrestyébe és megkérte az adminisztrátort, hirdesse ki mise után az oltártól a halálhírt. Az adminisztrátor kérdőleg nézett emberére.

— De hiszen tudja már az egész falu!

— Mindogy, ez már ilyenkor így kívántatódik! Csak meg köll anni a módját!

A pap meg is tette. Mise után rövid pár szóval bejelentette az egybegyűlteknak, hogy a plébános ur az éjjel kiszenvedett az Urban. A bejelentést siri csendben hallgatták végig, csupán az asszonynépség szipogott, ámbár akadt az emberjéből is, ki nagyot fujt a bejelentés végén az orrán, ami nyilvánvalóan a felkiáltóanó könnycsepp elpalástolását jelentette.

Aztán kiterítették az öreg papot a templom közepén, nyitott koporsóban. Ott feküdt egy nap egy éjjel, mert csak másnap délután volt a temetés, melyre sok idegen pap is érkezett.

Azt talán mondani sem kell, hogy a farkashegyi papot Fényes Mihály várta kocsijával a vonathál. Be is mutatkozott neki az állomáson, annak rendje és módja szerint és mielőtt a lovak közé csapott volna, annyit mondott:

— Osztán a plébános ur csak ugy igazijja, hogy maga prédikájja ki az öregpapunkat, mer a nép is így kíváni!

A farkashegyi pap tagadhatatlanul kellemes érzéssel vette tudomásul a népakaratot s mivel amugy is biztosra vette, hogy az esperes őt fogja felkérni a gyászbeszéd megtartására, utközben újra, átismételte már felépített gyászbeszéde alap gondolatait.

Mikor aztán a templom előtt a pap leszállt a kocsiról, a kézfogásnál Fényes Misa bácsi keményen megfogta a pap kezét s minden szót külön hangsúlyozva mondta neki:

— Mer tudja meg, hogy én a maga embere vagyok!

A farkashegyi pap zavart mosollyal viszonzta a kemény kézszorítást és látta, hogy a templom körül csoportosuló férfiak szeme rajtuk pihen. Ha közelebb lett volna hozzájuk, meg is hallhatta volna, amint egymásnak dörmögtek:

— Ahun mén a farkashegyi pap! A Fényes Misa bácsi papja,

*

A temetés is megvolt. Negyven esztendő óta annyi papot egy rakáson nem látott a falu! Valami főfőpap-féle is jött. Csodálatos cifra süveget raktak a fejébe, abban temette az öregpapot. Nem egészen püspök volt, de majdnem. A farkashegyi oly szivrelhetőan mondta, hogy mindenki sirt. Aztán elhelyezték az öregpapot az általa emelt kereszt tövébe. A papok is elmentek. Fényes Misa négy-öt főembert a pártból kivonultatott az állomásra. Azok is lekezelték az ő papjával. Aztán újra csend ült a falura.

*

De ez a csend nagy izgalmakat takart.

Fényes Misa már nyíltan hangoztatta, hogy a farkashegyi pap beadta a pályázatát. Szabó Ferenc pedig, akarta, nem akarta az adminisztrát ur, mindig vele volt s szinte féltékenyen örködött az felett, hogy a közvélemény őt ismerje el az adminisztrátot emberének.

Mire a kukoricaszedés ideje is elérkezett, már a jelölés is megtörtént. A püspök három papot jelölt: az adminisztrátort, a farkashegyi papot s talán, hogy ki legyen a három, utolsónak jelölt egy idegent, aki ugyan nem sokat számított, mert a két első jelölt érdekében már régóta állt a harc.

A plébánosjelöltek sorra látogatták a templomképviselőket. Mi sem természetesebb, hogy az adminisztrátort Szabó Ferenc kísérte házról-házra, a farkashegyi papot pedig Fényes Mihály már az állomáson várta s úgy kalauzolta. Az idegen papnak — mert az is eljött — nem lévén „embere“, meg kellett elégednie a harangozó szolgálataival, amit a harangozó kissé restellett is, nem győzván hol Szabó Ferenc, hol Fényes Mihály előtt hangoztatni, hogy ő csak hivatalból kíséretet az új papot!

Pedig nem lehetett mondani, mintha valami utolsó ember lett volna az a pap. Egyenes, szép szál férfi volt. Az arcán állandó mosoly s valami bársónyság volt a hangjában, ami különösen az asszonynépnek tetszett.

Végigjárta az is a falut, benézett minden templomképviselőhöz s csupán annyit kért tőlük, hogy ha esetleg, netalán még nem volna eligérkezve jobb, vagy balfelé (értve ezalatt a már javában küzdő két pártot), úgy hálás köszönettel venné, ha reá adná szavazatát. Olyan szépen tudta mindezt elmondani s olyan barátságosan mosolygott hozzá, hogy nem volt szíve egy képviselőnek sem egyenesen választ adni, csak köhécselt, hűmmögött mind, hogy aztán értse ebből a vidéki pap azt, amié akar. De az mintha nem is nagyon várta volna az ígéretet, csak kezét szoritott a gazdával, a feleségével, megsimogatta a gyerekeket és mosolygott még akkor is, mikor már kiment a házból.

*

Az adminisztrátor meg a farkashegyi pap emberei közt állt a harc. Minél jobban közlekedett a választás napja, annál élesebben, annál kiméletlenebb eszközökkel. A két pap alig győzte csendesíteni a nekítüzesedett korteseket.

Fényes Mihály pedig egyenesen rendre is utasította papját:

— Engem meg ne csigasson a plébános ur, mer ennek ilyenké ez a fortéjja!

Mert bizony a farkashegyi pap is sokallotta már Misa bácsi ügybuzgalmát, mikor hírül vette, hogy kortesei buzgalmasan a neki semmit nem vétő adminisztrátort szörnyű mód kárpálja, azt állítván róla, hogy semmit sem tett, mióta a falu kenyerét eszi, nem is rendes plébánosnak való pap, mert csak adminisztrát; de meg az ábrázatja sem papos, hanem olyan latorformájú!

Az adminisztrátor viszont fejeseólvá korholta Szabó Ferencet, ki Fényes Misa szavait akkép tromfolta vissza, hogy:

— Nonó, ha az én papom lator, akkó is csak a jobbik lator, de a kendé meg kiszál-lator! De meg aztán, ha rendes pap lenne, el se engednék Farkashegyirül!

Igy ment ez egészen a választásig. A két reménybeli plébános (mert titokban mind a kettő meg volt győződve arról,

hogy őt fogják megválasztani) félig bosszankodva, félig mosolyogva hallgatta saját „emberének“ jelentéseit, melyek szerint bizony az ellenfél bukása biztosnak ígérkezett.

A vidéki papról nem igen esett szó, de bár rosszat sem mondtak így róla! Ez pedig a fentiekre való tekintettel nem is volt oly megvetendő dolog!

Az asszonynépség ugyanis már tagadhatatlanul unta a papválasztási küzdelmeket, mert hol az egyik, hol a másik ember maradozott ki éjnek idején választási megbeszélés címén, aminek vége rendszerint családi háboruszkodás is lett, melyben a dolgok ősi rendje és hagyományos módja szerint az asszonyok húzták a rövidebbet. Ennek viszont természetes következménye lett az, hogy a választás napjának elérkeztekor a férfiak kettőszakadt táborával szemben ott állt a hatalmas harmadik tábor: az asszonyok csoportja!

Nem tartottak ők gyűléseket, soha, mégis beszélgettek a papválasztásról nagyon sokat s a választás napjára csodálatos egyöntetiséggel léptek fel. Ki-ki otthon, a maga párjával szemben, a választás előestéjén.

Körülbelül ezt mondhatta mindegyik:

— Hallgassik ked most ide, mer egisz idáig én hallgattam. Hát nem restellik kedek ezt a nagy rivilinciót, amit csinálnak? Hát oszt ha mán amazt (értve alatta az ellenpárti plébánosjelöltet) nem vállalni ked plébánosnak sehogyse, mer hogy ilyen meg olyan, biztos-e ked abbu a részbü, hogy emez különb? Hát erre nem ver a szó? No de meg ki tudja még, hogy ki marad a végén fölül? Oszt ha véletlenül ketek maradnának alul, hogy nézne ked az új pap szemibe, ha ellene szavalt? No, nem azt, mer tudom én, hogy kennek több esze van, mint énnekem, nem is azé mondom, csak ugy képlag szóllanék valamit! Ugye, hékám, a választás titkos? Hogy hát ne botromoskoggyik ked se jobbra, se balra, az lenne tán a legjobb, ha nem szavalna ked se tület se hajsz, hanem arra az árya harmadikra. Mer nézze ked, ugye arra nem tud senki semmit, meg oszt ugye az is megfisztolta a házat, velem is kezelt, a gyerekeket is megcirógatta, rendös embernek látszik! No de meg akar egyik, akar a másik gyünne ki a másik kettő közül, ugyan senki se mondaná, hogy ked választotta meg, hanem, hogy kigyütt a Fényes Misa papja, vagy a Szabó Fercsés! No igaz-e? Kedet abba a szent minutába el is felejtenek! De meg aztán akárhogy is lesz, de mán ha ez a csendes furma vidéki pap, nem restelt idefáranni, akkó isten ellen való vétek lenne elcreszteni ugy, hogy egy szavallatot se kapjon!

No így.

Ki találta ki az asszonyi argumentumok eme egy szuszra elmondott sorozatát, nem tudhatni, de ezen az éjjelen ahány templomképviselője volt a falunak, mind álmatlanul hánytorgott a lócán!

— Hm, van valami igazsága az asszonymak! — dörmögtek bele a subába, váltogatván a fekvést jobb és baloldalukra.

*

Minék is szaporítsam a szót, a másnapi titkos választáson a vidéki pap nyerte a legtöbb szavazatot.

A szavazatszedők kétszer is átolvasták a szavazatokat, egymásra bámulva adták össze újra meg újra, de hiába, csak kisebbségben maradt a két biztos jelölt! Legjobban maga a megválasztott plébános csodálkozott s jobbra balra mosolyogva köszönte a hatalmas éljént, mely belépésekor fogadta.

A gyűlés után a hagyományos áldomásra tértek át az egyleti vendéglőbe. Ide jött a két biztos jelölt is. Talán fájt mindkettőnek a választási eredmény, de nem mutatták. Az ilyen papféle emberek még az arcukon is tudnak uralkodni, ha a szükség úgy kívánja. Az adminisztrátor, még köszöntőt is tudott mondani, bár látszott rajta mégis, hogy nehezére esik. A farkashegyi pap se hagyta szó nélkül — tréfás ember lévén — megemlékezett rövid beszédében még a bukott jelöltekről is s az új plébános köszöntése után hamiskás mosollyal fordult az adminisztrátorhoz, mondván:

— A lajók pedig lepasszoltak. Így hát nekéd, testvérem az Urban, testvérem a diadalban és a lajori cimben, mit mondjak? Szólok hozzád Lukács evangéliuma szerint: — Mi még igazság szerinti jutalmunkat vesszük el, de ez itt (s azzal széles gesztussal mutatott az új plébánosra) vajjon mit cselekedett?

A három pap harsogó nevetéssel ütötte össze a poharat, a templomképviselők is koccintottak és mosolyogtak melléje.

A templomban akkor csendült meg a déli harangszó.

Cziráký Imre

Ézüst tulipán

Várady Imrének nagy szeretettel

*Valahol a magyar mesének
smaragdos selymes mezején,
százszinben szikrázó napfényben
elém villant egy lenge lény.
A tünde lény eképen szóla:
„Milyen volt az utad? Nehéz?
Szemében bús fények csillogtak
s haja aranylott mint a méz.
Intettem és ő így folytatta:
„Tovább kell menned, még tovább,
de utadra virágot adok
s e virág néked lángot ad.
Lángot, erőt, vigaszt s világot,
hogy mindig tudjad, merre menj.”
Mentem tovább elmúlt az álom,
Az út nehéz, sötét a menny,
az éjszaka öröknek látszik
és végtelennek az ugar,
de virágom egyre világít
s utat mutat, mint égi kar.
Nézem a szirmok fényvarázsát,
a tulipánra hajlok
s most értem csak a bűvös rejtélyt:
a szirmok közt egy szív dobog!
Egy szív dobog! Egy szív ragyog!*

Szenteleky Kornél

Korunk ars poetikája

*Én nem adom fel a hitemet:
az ember volt jobb is és volt gonoszabb.
Idézhetném a történelem véres lapjait;
a rabló-, lovagkor, daliás idők
századok során megszépült idejét
s a vértől párázó újabb lapokat.
Az embert vad ösztönök rázzák
s az ősi mozdulat fölött az álarc
ezer toldással van tele.
A világ daloló kedvének mélyén,*

az indulat-gyökerek alatt a dzsungel-ének
ott szunnyadoz ha szánt, ha vet — avagy
a harcban rohamra megy, vagy tánra perdül.
Az önzés, kapzsiság, gőgön keresztül
ősi magunkat menekítjük? . . . Ki mondja meg?
Én nem adom fel a hitemet:
az ember volt jobb is és volt gonoszabb!
Daloljunk neki dzsungel-éneket,
ami a vér legmélyéről ered,
hogy emlékezzék a földre, mit eke nem szántott,
a vízre, amelyet nem jártak hajók,
őserdős fára, mit balta nem hántott,
hogy emlékezzék: a tengerparton elhevert napok
bölcösös derüje mily kék volt, — sátoros;
és hogy a lelke mélyén a nagy nomád tűz
egész fényével most is ott lobog.

Fekete Lajos

Halálsugár

*Sugarak vidám játékát, bomlását és szövődését
ezredéveken át ha nézte,
verset írt róla, avagy zenét szerzett
s vére futásából is ha színeket bontott az ember,
mindig az élet s életfenntartó értelem volt amit részére
minden új sugár üzent.*

*Napfénytől a rádiumsugárig hosszú volt az út
és jött a kor, amelyben értelem helyett
minden sugár mögött is halált kutatott az ember
s bomlottagyuak hosszú sorában*

*Marconi is elárulta az életet
s messzi sugarak titkos sorából halálsugárt teremtett.
S lám lapjaink harangjai boldogan már zúgják:
mértőldeken túl is milliókat öl meg a halálsugár.
Halálsugár,*

*születésed s jöttöd egy csendes este
szelid villanylámpa sugarában üdvözli a költő,
akik milliók halálát fájon fantáziálja
s bizony megalkotód szemében s mögötted riadtan látja
az ősi sugarat:*

*nem tudós értelem sugárzott Marconiban, hogy felvillantál
(benne
örület volt az, veled rokon s röten fáklyázot szeméből
korunk tébolyának bomlott sugara.*

Csuka Zoltán

Varrótühercegnő

Kis regény 1931-ből

(Folytatás)

(Az eddigi regényrészletek rövid tartalma: Szalay Kornélia, érettségizett vidéki varrónő, tekintélyes hozományt kuporgatott már össze és „tanulmányutra“ indul. Utazásának különösen főcélja, hogy személyesen is megismerkedjen ideáljaival, írókkal és művészekkel s főleg az, hogy férjet szerezzen. Azonban első stációján csakhamar kiábrándul a művészekből, akik valósággal tinnepelték, versengtek érte, de csak könnyű kalandnak kívánta mindegyik. Megundorodik tőlük is, önmagától is és váratlanul gyorsan elutazik a városból. Utazása alatt Mátray festőművésszel ismerkedik meg, kicsit idegenül fogadja már a „művészt“, de hamarosan összebarátkoznak. A festőművész meginvitálja Liát műtermébe, ahol modellt ül, csak még abban nem egyeznek, hogy Mátray szeretné Liát aktnak megfesteni, Lia viszont ragaszkodik a báliruhához...)

Annyi meggyőződéssel beszélt, hogy Lia szégyelni kezdte hogy szégyeli magát és a spanyolfal mögé húzódott. Didergett a fülledten meleg kis műteremben a nagy izgalomtól. Mig vetkőzött, a festő előszedte ironját, egy „öreg zsidót“ legumizott egy papírról és a táblára feszítette. Közbe beszélt, beszélt és amikor a lány előlépett, mintegy folytatta:

Igy la, feküdj le kicsikém — egyszer tegezte, mint ha a ruhával a lány minden formását levett volna. Most már modell volt neki semmi más — várj itt van ez a takaró. Kicsit rongyos színvestett, ne félj majd kenek olyan szinergiát hogy belekábul a méző. De nem úgy lesz. Inkább meghagyom ilyenek amilyen szegény festő szegényes műtermének szegény kellékeként. Így stilusosabb... Ez lesz csak a művészet meglásd ahogy ezt a koldusműtermet fogom megfesteni ahol egy hercegkisasszony álmodik...

Lia belenevetett a párnába.

— Varrótühercegnő — gondolta.

— Tudod a festőálványt is előtérbe helyezem és azon lesz a Mű, amin a művész dolgozik. Az egész műterem veled együtt kicsibe. Ezen a képen aztán nem olyan lesz minden, amilyen a valóságban, hanem amilyennek a művész megálmodja. Megszépülten stilizáltan lesz benne minden amit itt látsz és a takarót ott festem meg pompázatosra

— No és engem? Én is szebb leszek ott a kis képen. A festő odament hozzá és leült a lábához.

— A művészetnek is vannak határai. Téged nem tudlak szebbé tenni, mert így ahogy látlak te vagy nekem a legszebb...

Megfogta a lány lábát.

— Na lám, a cipőcskék még nincsenek levetve... no várj, majd levetem.

A dolgok összefutottak, de tiszta és fehér maradt minden mert kintről lármás gyermekhang hatolt a szobába.

A festő pillanat alatt az álvány előtt állt, vonalakat húzott a papírra és arca vérvörös volt.

Lia dermedten nézte.

A következő percben kinyílt az ajtó és egy rózsás-arcú szép szőke nő lépett be egy két éves fiúcskával. A gyermek apjának olyan csodálatos mása volt, hogy egy pillanat meggyőzte Liát a valóságról. Rémulten húzta fejére a takarót.

— Édesem, mi jutott eszedbe, engem munkalközben háborgatni?

— Bocsáss meg, elfelejtettél reggel pénzt adni és így nem tudok főzni ebédet.

A festő tolta kifelé a nőt és az ajtóban suttogva beszélt hozzá.

Nyilván megnyugtatta nejét — egy festő felesége tud exaltált, szeszélyes gazdag nőkről — mert a nő beszólt az ajtón:

— Bocsánat asszonyom, Isten Önnel.

Ne feledje megújítani

lejárt előfizetését!

Lia már vacogva kapkodta magára ruháit és halottsápadt volt.

A festő könyörgött, mentegetőzött:

— Olyan különös véletlen... a feleségem igen ritkán jön fel ide és ebben az időben ugyyszólván sohasem. Rendcsinálási láza támad, ha idejön, ezért nem engedem... de miért lett ilyen lelkem, nem történt semmi, látja megnyugtattam a feleségem, ne féljen, nem fog többé háborgatni.

— nem, nem fog — dadogta Lia és tántorgott az ajtó felé.

— Mindenem, én nem engedem így el... Most már rabbá tette a fantáziámat, megnövelte a művészi becsvágyamat, annak a képnek el kell készülni mindenáron.

Lia nem tudott mást leemelni a szivéről, mint ami egész sulyával rajta feküdt.

— Miért nem mondta meg, hogy felesége van?

A festő keserűen felkacagott. Haját tiz ujjával összeborzolta és három óriási lépéssel mérte keresztül-kasul a szobát.

— Ezek vagytok ti nők. Mind egyformák. Férj kell titektek, nem férfi. A feleségemnek is az kellett. Szerettem... elvettem. Ha nem vettem volna el, még talán most is szeretném... hogy ezt ti nem tudjátok soha megérteni, hogy a művészek láz kell... láz kell, szenvedély, élmény, friss érzelem, fogcsikorgató vágy, hogy birtokba vehesse a szin, az élet, a tónus teljességét... hogy a művészt megöli a kötöttség... mindig ugyanaz a táj... ugyanaz a mosoly, ugyanaz a csók... Nézz körül... ugye nem fogja meg itt a szemed semmi? Ne m, mert én már három éve nem tudok alkotni...

— És most te jöttél... Lia... Alom a neved, puha meleg a jelenséged... lásd, én nem kérdeztem, ki vagy, honnan jöttél. Ugy éreztem, nekem jöttél, hogy megváltás engem... Bocsáss meg és ne sajnálj. Az a kép elkészül most már nélküled is, neked köszönöm a nagy felszabadulásom. Érzem, nagy művész leszek, de hü férj soha többé.

Egészen hozzá ment és úgy ölelte át, mint egy testvért:

— Bevallom neked, én mindeddig hü voltam a feleségemhez... most világosan érzem, ha te lettél volna asszonyom, soká meg tudtál volna tartani magadnak, mert neked szerető is kell, nemcsak férj.

— Érzem, el fogsz menni tőlem és én mivel tarthatnálak vissza? Csak köszönni tudok forrón mindent...

Lelkük tökéletesen összesimult e pillanatban és Lia felzokogott, mint egy gyermek. Annak is érezte magát egyszerre árvának, magányosnak, aki furcsa utvesztőkben tévelyeg.

Ismeretlen rengetegben jár, faunok, manók leselkednek rá és ő végül rémisztő karmokba kerül.

Már az uccán mentek és Lia öntudatlanul suttogta:

— El kell veszni.... el kell veszni.... mert ez az elveszettség, bűbajos, hatalmas erő, mert ez a téveterg ut csókóktól virágozik, mert irtózatossá lemondani erről a mellette haladó szemekről, szájról, karokról, erről a hangról és mert szédületesen szép lehet ott, ahova a csókós ut torkollik....

Lassan erőt vett magán és mintha sok-sok esztendő kiesett volna az életéből, mesélni kezdett diák koráról, apáról, akit Hopla bácsinak neveztek a gyerekek, mert szájára volt a „hopla“. Aztán elmesélte a varrodát, elvágyódását és végül mondta:

— Én egyetlen férfié akarok lenni, aki szeret engem, és akit én is szeretek.... én hittem, hogy magáé lehetek így és most nagyon szenvedek.

— Édes kicsi lánykám, egyet mondom: Ne féljen. Ne féljen.... Ha úgy érzi, szeret, szeressen....

Lia most nagyon érezte, hogy szereti. Érezte, tudta, ha itt marad az végzetes lesz a számára. Ez nem volt játék többé... Menekült.

Mátray délután a portásnál tudakolta Lia szobaszámát és a portás jelentette, hogy a hölgy a kétórai gyorssal elutazott.

*

Liával újra kattogott a vonat. Tovább... tovább, holott most fáradtnak érezte magát nagyon. Ajlka még tűzelt egy férfi csókjának édességétől. Úgy érezte, végzetesen megvan bélyegezve czekekkel a csókokkal és foltosított vele lánybeesületén.

Már nem a régi Szalay Kornélia többé....

A meleg délután álmosága ráfeküdt a vonatra, az utasok tikkadtan lógatták fejüket és párologtak a hőségben. Lia a jegyét böngézte. Elhatározta, hogy most nem megy Borosvárra, kiszáll egy fürdőhelyen és egy hétig, vagy amíg jól érzi magát ott marad.

Az út felséges tájon vitt keresztül. Havasok bűbajos völgyében, ahol minden állomás egy-egy fenyőóázis.

Egész uton a tájat nézte az alföldi lánya és egyszerre úgy érezte, hogy eddig vakon utazott.

Belebujt önmagába, hallgatta a vére zubogását és nem látott semmit.

De amikor az is ugyanolyan új élmény volt, mint a hegyek!

Nem kellett volna.... De ha nem kellett, miért történt?

Mindegy. Most a sajogásra gyógyirnek csavargatta szívére az elétárult táji szépségeket és a tiszta öröm hűsítette a belső forróságot.

Ahogy egyre mélyebben hatoltak be a hegylánc közé és Lia egyre jobban lelkesedett. Állandóan egy folyó mellett haladt a vonat, majd játékosan befutott egy alagútba és egész uton kacérkodott a vízzel. Szervusz!, szervusz!, dübörögte, dohogta és a folyó szendén csobogott:

— Viszontlátásra....

Öt óraker azután kiszállt egy elegáns, kis fürdőhelyen. Erős lélegzéssel szívtá mellre a felséges levegőt és beült a Villa „Rosalinde“ autójába.

Zene, jólöltözött férfiak és nők a Rosalinde melletti kurszalón előtt és kíváncsi szemek nézték az érkező új vendéget.

Egy óra múlva Lia már a fenyőerdőben sétált és szívtá, szívtá a jó levegőt. Mintha nem is ő lett volna a délelőtti tragikomédia hősnője. Magafeledldezetten élvezte a természet drága kincsét és úgy elvesztette benne a délelőttöt, mint egy leszakadt gombot.

Most már örült, hogy kiszállt és hamar rájött, hogy fáradt, lestrapált idegeinek elsősorban e jó levegő és a nyugalom kell, nem pedig férfi.

Eszébe jutott a fürdődressze. Még nem is használta, mióta uton von. Milyen butaság, pedig mindenütt van strand. Egészséges napozás helyett árnyas hotelszobákban átálmodozta, tervezgette a napokat. És minden nagy lelki felkészültségére mit kapott?

Csupa csalódást bizony....

Pedig már egy hét mulott el indulása óta.

Szép volt a kis fürdőtelep, modern, komfortos. Mindene volt. Mozija, hangversenye, bálja, teniszpályája, ping-pongja, brigettasztalai, még olvasóterem is.

Nem kellett unatkozni annak, aki nem akart unatkozni.

Lia pedig nem akart.

Elég elegáns és dísztingvált volt ahhoz, hogy a lányok közeledjenek hozzá és pár nap múlva már a legjobb társasága volt. Most kielégülhetett az a vágya, hogy épen olyan urilány legyen, mint a dolgoztatóinak lányai, mert társasága csakugyan abból a körből került ki, amelynek ő szállítja a toalettjeit.

Hamar látta azonban, hogy jobb lesz tartózkodónak maradni, mert roppant fogyatékoságokat észlelt önmagán.

Például a lányok Freud álmelméletét fejtegették, jártasak voltak a pszichoanalízis rejtelmes berkeiben, sőt olyan is akadt, akí tagadta Freudot és valami Adlerre esküdött.

Liának nem volt módjában Freudig sem jutni olvasmányaiiban és amikor az egyik lány — elsőéves egyetemista a filozófiai tanszakon — Einstein relativitásáról akart vele beszélni, Lia ügyesen megszökött.

És nem cigarettázott, a tennisztől fáj a háta, ping-pong idegesíti, a kártyát utálja.

Szóval egy érdekes, excentrikus lény, aki a „rendestől“ különbözik.

Annál jobban szeretett fürödni. Táncolt is, karesu alakja percek alatt hozzástimulódott táncosához és most előkerültek az esti toalettek, amelyek megadták személyének a köztiszteletet.

Lia hamarosan rájött, hogy ő a legérdekesebb vendége a fürdőnek. Senki nem tudott róla semmit, messziről jött, kitűnően öltözik. Titkokat éreztek benne és különösen a férfiak kíváncsisága irányult a Villa Rosalinde felé.

Lia újra hercegnőnek érezte magát. Játszott. Sejtelmes volt, sokat ígérő, szóval kacér, de erről nem volt tudomása. Varrótühercegnő. Mindegy. Nem akart gondolkozni, mert az határozottan árt a szépségnek.

Szép akart lenni, mert ahol megjelent, máris udvara volt. A férfiak általában sokkal kisebb igényűek voltak Liával szemben. Direkt hálásak voltak az egyszerű mondatokért, az alany és állítmányért, amiből Lia beszédje állott.

Tagja volt tehát egy jólétbe fulladt, exkluzív társaságnak, akik nyilván szóba se állnak vele, ha megmondja, hogy varrónő.

Az idejét kedvére osztotta be és ha egyedül akart lenni erre is talált módot.

Legkitartóbb lovagja egy ügyvéd volt. Dr. Rózsa István. Modern férfitípus, abból a fajtából, akiért a nők rajongnak. Kis szandolinján többször vitte Liát csolnakázni. Nagyon keveset beszélt, megtörtént, hogy elindultak, vissza is jötték és két szót sem váltottak. Talán azért volt Liának bizalma hozzá. A férfi lehetett harmincöt éves, férficrejenek teljességében.

Most is mentek felfelé a folyón és Lia rajtakapta magát, hogy nézi a férfi karjának izomjátékát, mellének előrefeszüléseit, haja barna fényességét és piros duzzadt ajkait. Örült halgatagságának, hogy nem nyul bele bele kíváncsisággal az életébe. Volt valami megnyugtató a lényében, olyasvalami, ami legtöbbször orvosokban szokott lenni, különösen nőgyógyászokban. Szóval olyasféle, ami azok sajátsága, akik ismerik a nőket.

Lia is mindig nyugalmat érzett idegein szétterülni, ha együtt volt ezzel a férfivel. És kellett ez a nyugalom, mert csak most érezte, mennyire rászorul a fizikumára a pihenésre.

Az ügyvéd most partnak vitte a csolnakót.

— Kifogunk itt szállni... nézze milyen szép itt...

Szép volt, nagyon szép. Lia önfeledten nézett szét, aztán az jutott eszébe, hogy ő az olvasmányaiiban mindig átlapozta a tájleírásokat. Ezt nem lehet betűkkel, szavakkal plasztikussá tenni... Ezt látni kell... Tájleírás helyett csak annyit kellene mondani. Akarsz szépét látni? Hát menj oda....

És ő most itt van. Micsoda édes ajándék a sorstól, hogy itt lehet és milyen sajnálni valók azok az emberek, akik soha, sohase kelhetnek utra a Szépért... Hogy nem elég ehhez a szem, a szív, a vágy, még kell hozzá valami, amiért izzad, küzd az ember: Pénz....

Lefeküdt a lejtős fűvényre és a férfi mellé heveredett. Lia nézte egy darabig a távolba vesző táblás dombokat ölelő, vadzöld hegyeket, aztán, mintha magába akarná menteni a képet, lecsukta szemét. Karját nyaka alá tette, nagyvirágos pijamájában olyan volt, mint egy fűvényre hullott bokréta.

Egyszerre mintha ott feküdne ismét a műteremben. Mátray... hogy jött és hogy ment el három nap alatt az életéből... Különös kielégüléssel gondolt erre az élményére. Nos igen... a térdeik összemelegedésén át ismerkedtek össze a legközönségesebb, legdurvább formájában a férfi és a nő egymáshoz való közeledésének és úgy váltak el magasra szökkenő lélekkel. Igen. Egyesül-

tek lelkükben abban a pillanatban, amint felszabadulták a testi varázs nyúge alól és találkoztak valahol, a művészet valóságát megvető határain. Felelőtlenység sugározta át érzéseiket és ami átviharzott rajtuk, az akaratukon kívüli nagy Parancs. Mégis jó, hogy úgy történt minden, bizonyos, hogy így kellett történnie.

Most már megérti jobban az író is... Az is erjesztő lázat keresett ismeretlen ajkon, hogy szép gondolatokra váltva közkincsé tegye.

Lia egyszerre megdöbbszentően keresztül látott a dolgokon, mennyi ártatlan lány esik áldozatul így a művészet oltárán.

Már tudta, hogy ezek között férjet nem találhat. Férjét csak magáének akarja és boldogtalan lenne, ha férje az üdvöt más nő ajkain keresné.

Egyszerre eszébe jutott a közelében heverő férfi és kinyitotta a szemét.

— Azt hittem alszik — mondta a férfi.

— Nem aludtam, de jó érzés, hogy aludhattam volna is.

Bizalmát fejezte ki ezekkel a szavakkal és a férfi megértette. Közelebb huzódott a lányhoz és halkán mondta:

— Én nem vagyok gyáva... én csak várok.

— Mire?

— Hogy egyszer rájön majd, hogy a szép napokat még szebbé tehetnénk.

— Miért kell erre nekem rájönnöm?

— Mert nekem édesebb ha kapom, mintha veszem.

— Jaj, micsoda?

— Hát a csók. Csak ne nézzen rám ilyen rémulten.

Még közelebb huzódott és félkarjával átölelte a derekát, Lia csakugyan mint egy ijedt nyul huzódott össze és dühöngve, felháborodva a saját romlottságán érezte, hogy jó itt ezek között a roppant karok között.

— Tudja-e, hogy nekem rossz ez a maga bizalma?

— Nekem olyan jó — suttozta Lia.

— Hát jó. Én értem. Maga egy férjhez menni akaró lány, akire úgy látom döntő hatással volt a régivilágbeli mama nevelése. Nagyon helyes. Ígérjen teljes bizalmat és én ezzel szemben édessé teszem a napjait. Szeretni fogom, mint egy angyalkát és teljes tiszteltetben tartom azt, amit meg akar őrizni magának. Nem érzi, hogy kár a napokat csók nélkül élni le?

Lia a beszéd alatt összehúzódva egészen a férfi karjába került és arcát a férfi meztelen mellére bújította.

Hosszu percekig maradtak így és a lány nem tudott most gondolkozni. Érezte a férfitest friss szagát, szája kitévesedett a forró test érintésétől és öntudatlanul csókolt a szája.

A következő percben mint egy pelyhet emelte magához a férfi, két tenyér fogta Lia barna fürtös fejét és a piros élveteg ajkak szájára tapadtak.

Liára ezekben a napokban rászakadt az égbolt. Csókmámorban élt és a csókok, meg a férfi simogatásai asszonnyá érlelték, anélkül, hogy valóban az lett volna.

Csodálatosan tisztultak előtte a dolgok és teljesen megértette önmagát.

Ötthoni nőkkel körülvelt élete után, egyszerre a férfiszemek és férfivágyak kereszttüzebe hullott. És megért a szerelemre, mint egy forró naptól kiplyilt rózsa. Érezte az ellenállását legyűrő hatalmas erőt és sajnálta a tíz évet, amit csók nélkül töltött el.

Ugy érezte, hogy a férfi egyre jobban szereti őt, szebben, gyengédebben nem lehet már nővel bánni. Lia ábrándozott, hogy egy napon így fog szólni az előkelő fővárosi ügyvéd.

— Bogárka, nem csak nyár van, tél is lesz, menj haza szépen, szedd össze a cókmozkodat eljövök érted... Oh és addkor jönne az igazi élet.

Jó lenne már egyszer beszélgetni Pistával, de nem lehet. Jön, ölbe kapja, azonnal mámorba ejti és beszéd nincs, csak csók van, meg gyönyör.

A mámor, napokon át mint egy biborpalást borította be és nem tudott önmagán túl látni.

Az idő mult, egy reggel rossz kedvvel ébredt és kínozni kezdte a kérdés:

Elhagyja ez a férfi, aki most így szereti őt?

Rémült gondolat bénította el agyát:

— Szent Isten, ha „ennek“ is van felesége!

Roppant felizgult ezen a gondolaton és szinte futott ki a villából el, el, hogy egyedül legyen.

Ment a vasutállomás felé, jóformán nem is tudta, merre megy. Amikor meglátta a vonatot, egyszerre forró vágya támadt, hazamenni, mamuskához. Talajtalannak magányosnak és kiszolgáltatottnak érezte magát és sirva fakadt.

Sirt a tehetetlenségén, hogy nem tud már küzdeni az érzelmi sodródásokkal, viszik egészen más felé, mint

amiért indult. Hites érzéssel hü férjet találni az emberrengetegben.

A férfire gondolt, aki uralkodik érzékein és egyszerre undor fogta el.

— Nem így, nem ezt, — suttogta kétségbeesetten és érezte, most világosan érezte, hogy amit ő keres, fehérfátylas, mirtuskoszorus menyasszonyságot így, ezen az úton nem lehet megtalálni.

Egy csoport rongyos és piszkos munkáscsapat haladt el mellette. Arcuk komor volt és hangjuk az elégedetlenség artikulátlan, nem hangszerelhető melódiája. Mentek, vagy tán meneltek valami tompa ütémmeel, amit tán a sorsuk egyformasága dirigált. Mintha gyászszertartásról jöttek volna. Aporodott szag uszott körülöttük, a szegénység savanykás illata.

Erdőirtók voltak. Vállukon a fejszék félelmetesen csillogtak.

Egy öreg néni törekedett a nyomukban. Mikor megpillantotta Liát, mellé szegődött.

— Látja nagyságos asszony, így bánnak a szegény munkással az urak! Felmondták őket. Álló, mehetsz, vakvilágba. Hogy miből él a család, ki kérdezi? Nincs munka. Gyárak nem dolgoznak, mondják. Hát az uraknak van munka? Azok miből élnek és vesznek selyem szoknyát?

Lia kiürítette az erszényét és visszafordult az úton.

Egyszerre furesa szégyennel érzett fel valamit. Hogy van valami, ami fontosabb a párosodásnál. A kenyér. Lám az öreg néni, a munkások sorsának osztályosa mély átérzéssel kesergett a munkás munkátlan állapotán, ami neki észébe se jutott volna, ha a néni nem beszéli....

— Oh, csak a jóllakott ember szükséglete a csók — gondolta.

— De nem, nem igaz, nem lehet így, hiszen ez is éhség, de még milyen.

Furesa gondolata fanyar mosolyra készítette:

— Nos, én egy nemi proletár vagyok. A szerelmet a társadalmi törvények szerint nem birtokolhatom, amíg valaki nem hajlandó oltár elé vezetni. Amit enélkül tesz az bűn, mint a lopás és a társadalom kiközösít magából.

— Egy szerelmi munkánélküli, egy csavargó nemi nyomorgó....

Maga sem tudta, hogy büntesse, vagy vigasztalja-e magát ezekkel a jelzőkkel.

Csodálatosan lehült és úgy érezte, hogy az ő baja a kisebb a bajok közül. Megint örült, hogy van valami mestersége, mégpedig olyan, hogy számos embernek ad vele kenyeret. Hiszen ha a divatszalon jól megy, akkor jó a kereskedőknek és több embert foglalkoztathat is. És a pénz éppen onnan jön, ahol a legtöbb, tehát nagyon helyes, hogy a dámák flancoznak, mert akkor van munka, van kereset.

Megértette a pénz sajátos keringését és örült, mert úgy érezte, hogy a maga részéről eleget tesz szociális kötelességeinek. Sietett elfelejteni a szánalmas, de egyetlen félelmetes munkásarcokat.

Délután Rózsa szokatlan időben látogatott fel Liához. Mikor megakart csókolni, elhárította. Ebben a percben megérezte, hogy nem szereti ezt a férfit. Vért hullám futott rajta keresztül a szégyentől, hogy napokon át a legintimebb kiszolgáltatottságban adta át magát az érzéki örömlőknek egy olyan férfivel, akit nem szeret. Most pontosan érezte, hogy nem is tudná soha szeretni, és nem lenne a felesége soha.

— Mi az, édes?

— Semmi. Elég volt.

Azért mégis meglepte, hogy a férfi egyetlen kérés szót sem hallat, sőt mintha azt mormogta volna jobb így.

Rövid ideig tartózkodott Liánál és csak annyit mondott bucsuzáskor:

— Mindig kellemesen gondoljon rám.

— Nem fogok magára gondolni soha.

A férfi mosolygott, keztesókölt és elment. Az ajtóból szólt vissza: Egy óra múlva utazom.

Este a vacsoránál mellé ült Kazár Jancsi, Lia második számú hódolója, akit Rózsa kiszorított:

— No csak ha már tiszta a levegő. Ettől a Rozsától nem lehetett magához férni. Csak evett a fene. Szemtelen pimasz, ma sürgőnyt kapott a feleségétől Abbáziából, hogy a kislánya súlyosan megbetegedett. Hát pakkölt az öreg. Mondja sajnálja?

— Sajnálom....

Reszkett az evőeszköz a kezében de arcizma se rándult.

— Mi tetszett rajta magának?

— Az, hogy sohasem élt vissza az adott helyzettel.

— A marha. Drága Lia, nevezzen ki utódjának és én ígérem, hogy minden esetben vissza fogok élni az adott helyzettel.

— Rózsa pótolhatatlan veszteség.

— Abból, ahogy mondja, látom hogy nem. Tegyen próbát velem. Magáé a szivem és az erszényem.

— Őrizze meg más számára.... annak a számára, akinek a kezét is felajánlhatja. És most hagyjon magamra.

Ezen az estén még két kínos kalandja volt. Még két férfi ajánlkozott Liának pótolni a veszteséget, szívével és erszényükkel.

Megértette, hogy ezek Rózsa szeretőjének tartották, érezte, hogy ítmaradása lehetetlen. Még este csomagolt és a reggeli vonattal elutazott.

*

Három hét szaladt el Lia felett, aki kezdett már meggedződni az apró és nagyobb csalódásokon. Legszívesebben haza ment volna már de érezte, hogy ilyen lelkiállapotban csak szomorúságot vinne anyjauk, aki csupa szépet és jót akar majd hallani. Össze kell szedni magát, hogy ereje legyen, újra kezdeni a régi életet, ami most még sokkal színtelenebb lesz, hiszen hiányozni fog belőle a reménység. Anyja szemrehányásokat fog tenni, mert egyre mondta, ilyen módon nem lehet férjet találni. Igaza volt anyjának, de hát akkor hol van egy olyan rendes fiatal ember akit férjül kívánjon magának egy szerény családi életet kívánó nő?

Nagyon különös következtetést vont le tapasztalatai nyomán.

— Akinek pénze nincs, ezért szemtelen, akinek pénze van, azért. És akinek szíve van, az már mind nős ember.

Ösztöne egy idős néni mellé vonzotta a vonatban. Itt nem történhetnek vele zavaros dolgok. A néni hálásan vette a társaságot és Lia ezer apró kedveskedő figyelmét. Maga sem tudta, hogy ebben a néniben most az anyát keresi, akinek közelségére vágyott. A néni mesélt a gyermekeiről, akiktől most hazatérőben volt. Apró emberi sorsokat ismert meg Lia és a néni beszédjén keresztül tudattá ért benne, hogy a pénz a sorsok irányítója, mozgatója. Minden pénzkérdés, még a boldogság is, lám a néni lányánál majd visszament a parti, mert nem volt elég a hozomány.

— És hogy élnek? — kérdezte Lia.

— Boldogan. Öt év alatt három gyerekük lett. Csak a bolt jobban menne.

Az üzlet, csak az menjen, lám az a legfontosabb, mert minden attól függ.

Nyújtózkodott. Ismét érezte azt az önző elégedettséget, mint már többször. Neki megy, hála Istennek. Most majd körülnéz a városban, amelyre azt szokták mondani, miniatűr Páris. Valamivel frappirozni kell a dámákat, valami excentrikummal, mert ez hat. Elhatározta, hogy revídiálni fogja a férjjel szemben támasztott igényeit. Nem fog többé nagyzási hóbortba esni, hanem egy jóra való szakmabeli férfival is megelégszik. Legjobb lenne egy női szabó... Hiszen amerre néz, amerre jár gondban élő emberekkel találkozók, még a fürdőbeli dámák is redukált igényekről beszéltek és mind anyagi veszteségekről tárgyaltak. Szinte licitálták egymást, hogy kinek a férjét érte nagyobb veszteség.

(Folytatjuk)

Gergely Boriska

Bácskai stanzák

I

Nem láttad még ezt a földet,
fekete-föld-illatu buja Provance ez,
rengő kalásztengerében
az aranyrendeket dültető paraszt
ugy magaslik délibábra kémlelőn,
mint tagbaszakadt bronzarcu Tryton,
ki Lacli rekkenésben sem pihen,
mert fürj-vadászni küldi el
kalangyatóbe
keménykötésü szívós termetét.
Gyíkfutásra összerézzen,
de bicskához kapkodó haragvó Zeus,
ha póri hitét
új igékkel mellbedőngeted.

II

A hajnalba ömlő bibor kelettel
ekeszarván ölelkezik,
neki legcsodásabb ez a spektrum
s a harmathullás ugy áldoz rá,
mint rézbarna homlokáról
a szennyes gyöngy,
ha göröngyre pereg,
melyből élet dráridózik buzakalászbá
és reng, remég

a világ fekete, véres tenyerén:
ez az aranytenger, ez a buzatenger
s az ember
feltámadt új energiaként
az őszi ködök hajnali habján
csördít ostorával,
nyelvén egyszerű dalba köt az ige,
a világ lehet megfeneklett, cudar,
ő dalol, ő szánt, vet, arat
és csizmás lába alatt
végtelent fut a frissen tört ugar.

III

Vörhenybe játszó őszi kukoricaerdő
temető mélyébe
a sikátort sarlózó szent Krózust,
ki felszimatol a lenge szélre
s aznap este a hombár alatt
mutyiba hántáskor bölcsen mesélve
mekicseszti a póri fantáziát
és a csobolyó szájáról
sulyos vaskeresztként dobja szertül:
Aligha megest valami készül...
Es ragyog a hold
és tizmillió holt
hencsereg a betegsárga tengeri héjra
a háborus multból.

IV

Félálomban, alélva
két-három acélizmu pórkirály
Fiastyukot bogarász
a tiszta azuron
s ábrándparipáik fekete sejtelemként
ügetnek a Tejuton,
izmaik beletörnek-zuznak a jövőbe
s mint márványkőbe vésett
századok előtti játéktörvényt
a multat
összetöri az egyik gyermek:
Apám! kielmed
csak tudja,
most nem karikás ostorokkal háboruznak.

Bencz Boldizsár

Csángó gyerekek

Februári télben jártak. Ragály rémitgetett a városban. Lap-pangott jitt-ott újra felütötte a fejét. A konviktusban egy-két fiút a betegszobába zártak. Az orvosi hatóság bezáratta az iskolákat és szélmelek eresztették a diákokat. A varázsszót kimondták: „Haza megyünk”. Ki tud ennél szebbet mondani a városba szakadt diáknak?

Gyönyörű táltos a kormos vidéki vicinális. A füstös harmad- osztályu kocsi repedt lámpáinak, olajos mécsvilágu sötétje pedig a legszebb világosság. Prüszkölve fogadja őket öblébe s nyi- korgó kattogással viszi közelebb. Minden kattogás egy lépés. „Haza megyünk”. Folyik a nóta, a vidámság. Egyszer magyarul, máskor németül. Hol szerbül, hol románul. Bánáti diákok.

András a csángó gyerek hallgatagon egyenesedik ki közülük, mint magánosan álló topolyafa, az összenőtt, egymáshoz szokott akácosban. Egyik fehér akác, másik lila, avagy gömbakác. Úgy, mint az elsuhanó apró testvérfaluk, melyek oly szorosan össze- bujnak a felső Bánátban, annyira közel vannak egymáshoz. Ötödik éve taposta a várost András. Szedte az ígét, simult a városi néphez. De soha egy percre sem hullott le róla a sajátosság, nyelvének különös zamatja, amit talán még Bukovinából hozott magával valamelyik elődje. Arcáról a város sem tudta lehervasz- tani azt a pirosságot, amit a dunai lapály pusztaságáról hozott s nem veszett ki az a csillogás a szeméből, amely a társtalanul nőtt maroknyi nép egymáshoz való ragaszkodását tükrözte. Volt valami őserő, ami kiütközött belőle, amit talán egyedül a két- falusiak bölcsőjében tudnak megőrizni.

Mostani konok szótlanságának egyik oka volt, hogy a kon- viktusból nem akarták elengedni. Bágyadtnak látszott s a jár- vány szelétől félve, vissza akarták tartani néhány napi megfi- gyelésre. András makacsul hadakozott a hazamenetelért, amit el is ért. Lassan elmaradoznak a társai. Egy pár fiu kíséri tovább; azután azok is kiszálltak. A csatlakozó állomáson, átszállva a vonatra, amely lefelé vitte délnek a Dunáig, egyedül maradt. Sűrűn következnek az állomások. Szerb falu, német falu, román falu. Pocsolya, rét, szántás. Azután újra kezdődik előlről. De minél lejjebb fut a vonat, annál nagyobbra nőnek a faluk és

annál nagyobbra nőnek köztük a távolságok. Pusztaság, falu, ujra pusztaság. Ugy fekszenek a Duna karjában ezek a nagy faluk, magányosan, vasut nélkül, mint egy-egy külön elszakított világ. Ez itt egy nagy német falu. Amaz egy gazdag szerb falu. Vannak összeépítettek is, románok szerbvel; szerbek németekkel. S utolsóként, mint egy messzibe hajított parittyakő, a Szávától meghatalmasodott folyó hajlásában, a szikes ujonnan feltört réti földeken egy kis csángó falu: Keve.

— Egyedül maradtam — zökken fel félálomból András, a soknyelvű utas közt, mikor a társaihoz akart szólni.

Furcsa melegségek bizseregtek benne.

— Megkaptam a ragályt! — öllött fel. — Beteg leszek, mielőtt hazaérek.

Hajszolni kellene a vonatot, hogy gyorsabban vigye. Hol szálljon ki? Két állomásra is gondol. Kocsi sehhol sem várja. S, Keve mindkettőtől messze van. Csak el ne aludjon. A vonat szakadatlanul fut lefelé. Hát sehhol sincs állomás? Sohse áll meg a vonat? A forróság emelkedik s szemeiben nyilni kezd a lázvirág.

Elaludhatott, az egyik utas megrázza az alvót, hátha ki kell szállnia. A felébresztett gyerek a kába ébredésben nem érti a szavakat. A vonat indulásra fityűl s a homályos üvegen nem látni jól az állomás nevét. Összeszedi apró megyőzőjét és kinyitja a vonatból. Míg megforrósodott arcát törülgeti, a sinekről lassan tovaszalad a vonat. A váltókon is túlhaladt, mikor körülnéz. Nem jól szállott le. Tovább kellett volna utazni. Magában áll a vasutépület. A község valahol a pusztában lehet, vagy a homoki szőlőkben. Az őr nem látta az egyedül leszálló utast. Az egyetlen pályaudvari lámpát is lehuzza és tovább halad a csikorgó kavicson.

Merre menjen? A sinek mentén céltalan. A faluját így messzebb találja. Olvadó hó fekszik a földeken. A hideg, ami a havas földről árad, szinte jólesik a vasuti kocsi melege után. S mi az a kis gyaloglás egy alihöz szokott, pusztán nőtt legénynek, akinek erősek az izmai, bátor a lelke és a szíve hazatart. A hideg mulasztja a lázat. Elindul gyalog. Célszerűbb volna a római sáncok mentén menni, mely Leánykut felől húzódik le, de sietni akar. A legrövidebb utat választja.

Először jól esik a gyaloglás. Fogyasztja a kilométereket. Az elbágyadás később pihenést kér. Falu tűnik fel, az első falu, a hosszú gyaloglás után. Jó volna betérni, valahol megpihenni. Nem ismeri meg. Vajjon melyik falu lehet. Idegenül halad át az uccákon. Nem hiszi, hogy járt volna már itt. Nem volt utja erre. Megkocogtatja az egyik ablakot. Az idegen szó, amely válaszul jön, lehervasztja az kedvet. Tovább megy mielőtt ablakot nyitnának. A falu másik végében, megint bezöregt egy házba.

Az is idegen. Az utolsót is megkocogtatja. S vár egy ismerős szót, amely nem kergetné tovább. De menni kell.

Folyik a vég nélküli gyaloglás. Lapályon, domboson, sivatagban. Itt lehettek valamikor a török világban a Makson mező pusztaságai. Erre lehettek valamikor a kevei várak. A lába romokon tapos. S amerre lát pusztá, pusztá. Eltévesztette az utat talán? A pirkadás sem hozta el az ismerős határt. A lázas tekintet sehol, sem tud elnyugodni. Régen otthon lehetne. Merre, hol csatangol erre? Végre házak tündeznek. Falu.

Sok szürke négyablakos uriház. Olyan régies komoly házak. Magukba húzódott emberek, dunai falu. Hisz ez Brestóváci! Közél jár az otthonához. Tulhaladt azon. Hogy térhetett volna le az utról, amit jobban senki sem ismer nála? Minden ablakot bezörget. Háttha megtalálja azt a marasztaló hangot. Ha nem lenne, mind olyan mórđ és ne fogadná oly idegenül. A láz újabb erőt vesz. Kiszinesedett arcán mintha a felkelő nap tüzesedne. Most már futni akar. Dehogy marad, mikor ily közel jár a falujához. Szalad ki a házak közül.

— Haza akarok menni! Haza akarok menni!

Nótára van kedve. Kitárja a karját a szaladásban és beleharsog a reggelbe.

A lábak mennek, nem nézi, hogy hová megy. Nem nézi, hogy újra más utra tért. Nincs itt más út, csak egy ut van. Haza megy. Elrekedő dallal köszönti az új falut. A képek jönnek, mennek a lázban. Körvonalakat lát, falakat, ajtókat. Mindenhova be akar térni, s minden házból vissza kell fordulni. Hát még sínes otthon? Bekiált az udvarokba, rákiált a nyikorgó kutak vízmerőjére:

— Jóska te! Ambrus! Nem ti vagytok?

Az elámuló arcok kergetik tovább.

— Hát sohse érek haza? Nincs itt senki? Hol járok én, miért vagytok itt?

Összebujt embereket lát a reggelben. Barátkozó gyerekek. Egymást ismerő fiatalok. Rokonemberek. Csak ő van itt egyedül. Csak ő. Behajol az arcofba, a kendők, kalapok alá. Csak egy rokon pillantással találkozná! De menni kell! A dülöngélő fiut egy öreg szerb állítja meg és tartóztatja. Az értelem oly nehezen enged fel most. A szót nem, csak a tekintetet érti. Megrázza a fejét.

— Nem maradhatok. Nekem haza kell menni, — s kiszakítja magát a számozó kezekből.

Dülöngél tovább az ut elnyelő végtelenjében. A lázas szomok, most mindenfelé keringenek. Hol van? Istenem, mikor ér haza? Hisz itt kell lenni valahol a falujának. A Váthátár nem hoz templomtornyot. Pusztá, újra csak pusztá. Pedig itt jár.

A szélben érzi a Duna szagát. Erre jár a környéken a szétszórt faluk közt. Hát elátkozta őt valaki, hogy sohse ér haza? (Ellenségeket lát, városokat, nagy, nagy falukat. Azokkal viaskodik. Emberek jönnek, annyi ember. Dunamellékiek. Csak a falujából egyse. Kinyújtja a kezét és könyörgően fut feléjük. — Haza akarok menni! Engedjete!)

Kocsi zörög a réti föld csapásán. Háló csüng le a saroglya végéről s a dobóháló ólmos gombjai barázdát huznak a hóban. András rátapad a halász arcára. Villózik a megismerés. Mintha szétrepedne az a kemény értetlenség. S kibuggyan a szó:

— Marci bácsi álljon meg!

A falu hóbertos félig bolond öreg legénye az, aki jön az éjszakai halászatról. Hányszor csufolódtak rajta uccahosszat. Sár-ral hajigálták. Tetszett, ha a felmérgeződött legény az ostórával megkergette őket. Most megölelni szeretné.

— Tarka Marci, állj már meg! Én vagyok!

Elámult a másik is. De hiába kérdez, rikkant össze-vissza; Andrásból kitör a láz és a zagyva beszéd belefojtja a szót a bolond legénybe. Nem kérdez többet, átnyalábolja a düllöngő fiut és felhuzza a kocsi derékba. Betakargatja a fölös lópokrócba, úgy indulnak tovább. Hofnolicon haladva keresztül Marci halat ad el egy háznál.

— Juh Bozsee! — sopánkodik a vásárló asszony, a hidegrázós fiú s résztvevően dugdossa a pokrócot a vállá mögé. A beszéd kívül marad Andrásból, csak a gondoskodó kezét érzi s hálásan suttogja:

— Köszönöm Ilka néni.

Felhágott a nap az égre, mikor beértek Kevére. A megbabonázott székelyi házak sorakoznak. András kótyagosan támaszkodik fel. Szegényes telepes község. Alacsony kerítés, alacsony eresz, tisztára sepert utak. Egyforma fehér kicsi kétablakos házak. Ismerősök. A gazdagság nem öltöztette uras ruhába őket. De az ablakokból a „jeges“ virág, vagy „pistika“ cseropei mellől ismerősök szólnak ki rá.

— András, hát hazagyöttél?

Ni egy kislány baktat az uccán előttük. A kódorgó Rózsika. Hányszor elzárták előle az ajtót, vagy ráuszította a kutyát. Most széles mosollyal nézi a nagy cipőbe baktató gyereket, aki minduntalan le akar esni a lábáról. Az öreganyjáról maradt keshedt nagykendő nagy csomóba kötve éktelenkedik a hátán, s hátul lecsüngő két sarka minden lépésnél a sarkát veri. Eldugja a fázós ujjait elől a kendőbe s az orrát szivogatva felbáméskodik a kocsi sára. András nem tudja megállni, hogy oda ne kiáltsa:

— Rózsika nem ismeresz?

Befordulnak a nagy uccára. A beforduló mögött lent terület, a nagy rét lapálya. Sehol egy zsómbók, sehol egy fa, csak a puszta. Csángó lányok jönnek a pusztai kútról, föl a meredélyen. A szegénységükben is pipeskedő lányok riszálva viszik a vizes kantáikat. Lent a partoldalban megpihentetnek. Felintegtetnek a kocsiira:

— Andris! Andris!

Sietnének a hárral a faluba, s elmaradt társukat szólítják, aki lent huzakodik még a kávánál a vödörért és incselkedik az itató legénnyel. Lekialtanak a pusztába.

— Ilona! Mőnyünk!

Ni a kocsmát szellőztetik. Kocsmái krétai számok néznek le az ajtófélről. Treszka néni is beszél az urának:

— Nézd az Andris, hazagyütt!

A csángó gyerek arcán elterül a mosoly. Hanyatt dől a kocsi-derékban s ezzel a felengedt, kókadt mosollyal átoson csendesen a lázat pihentető álomba.

Régen áll a kocsí. Marci rikoltoz, csapkod a tenyerébe s kuvikhangon szórja az örömet. „Megérkeztünk“, Nem mozdul a ház. Ki törődik a Tarka Marci bolondságával. A fju sem mozdul, oly mélyen alszik a kocsi-derékban. Marci egyedül veszi le a kocsiról és úgy viszi ölbén a csángó gyereket a szülői házba.

Bőresők Erzsébet

Gyűjtsd a termést kalangyába

A Kalangyának

Mérd föl szemeddel e papír
mezőségét — csak ennyid van,
csak ennyin s ennyit teremhet —
ne fogódzz te eszterláncba senkivel —
tán kerül marokszedőd is.

S ha nem kerül? Neked mindegy,
senkivel sincsen közöd —
ha az idő elérkezett
péterpáلكor — ez a munkád:
ezt a rendet learassad.

S te arassad. Mert ha más jön,
máshonnan jön, máshová tart,
más vágásu, más fogásu —
s nem arattál: mit sem érsz.

Nem odakint: itt, e csendes
vacokban, hol betűd rovod,
csakis itt fő a Jövendő:
itt fűts alá, itt kavarjad,
itt kotyvasszad — el ne csábulj

e kulcslyuktól, a Mindenség
titkai hol kilesheted —
Isten szivedobogását,
remegését, gyorsulását,
kihagyását innen lesd meg.

Mérd föl szemekkel e papir
mezőségét — csak ennyid van,
csak ennyin s ennyit teremhet —
ne fogódzz te eszterláncba senkivel:
gyűjtsd a termést kalangyába
s énekelj!

Rónai Mihály András

(Kirklec Gusztáv három verse)

Az öröm percei

És jön a perc,
Mikor az ablak alá sötét éj oson,
Halott rózsákat hoz kosarakban.
Róla álmodom,
Valahol messze az éj sötét hullámain
Halott rózsák utaznak.

Halott rózsák,
Halott álmaim!
Dermedt, örök partokat sejttek ott
És sötét erős szirteket.
Valahol messze, — talán

E világnak tulsó oldalán.
Ebben a percben minden boldog:
Szoba, tárgy, ablakok és függönyök,
Íróasztal és dohányyszelence...
Ebben a percben minden boldog.

Es én:
E sivár éjemen
Mint végtelenbe nyujtott ágai a fának —
Nem látott hajnal fehér örömeire várnak.

Éjszaka a város uccáin

Sötét házak szelik a nehéz feketeséget,
Valahol éji madarak jajgatnak,
Öreg ereszek alatt,
Éjjeli madarak, baglyok.

Velem sötét félelem jár,
Velem sápadt kísértetek jönnek,
Velem fáradt kódok jönnek,
Holt égi kikötők.

Oh, hol van most a megvetett halott,
Oh, hol van a százszor átkozott,
Oh, hol van az asszony,
Az én holt szerelmem?...

A félelem téged újra szül szivemben,
A halál téged új életre kelt bennem,
A halál örökös,
A halál lebeg minden dolog felett.

Gyönyörű halál.

Buddha és a majom

Késő fény reszket a drága butorra,
Most hal el a napsugár a szobában.
Sárga csendes fényben ragyog az óra
És két porcellán figura magában.

Az első: majom, távol tüzött napja,
Szemei messze idegenbe néznek,
A másik Buddha, az öreg Pán apja,
Melle, hasa hordó... szinte megigéznek.

Menyезet sarkában a pók hálót sző;
Majd vérszomjasan ül a zord mezőben.
A szoba csendes. Az est, e csodás nő,
Valahol messze jár fényes esőben.

A vázán az utolsó fény izzik még.
Jön az éj, mintha árny országa volna.
A majom rőt, erotikus tűzben ég...
És azt gondolja, hogy Buddha, — Magdolna.

Fordította: Polácsi János

A jugoszláviai magyar ifjuság

Szvatkó Pál a szlovenszkói magyar ifjuságról irt nagyobb cikkében csupa olyan problémát tárgyal, amelyeknek minket a világháboru és a békeszerződés következtében nemcsak mint testvéreket, de mint sorsközösöket is égetően kell érdekelniök. Ha a jugoszláviai magyar ifjuságról akarunk beszélni, okvetlen szem előtt kell tartanunk ha nem is a románjai, de a csehszlovákiai magyar kisebbséget. A kisebbségi sors hármennyire is relatív fogalom, mégis történhetik összehasonlítás, mértékszabás a kisebbségi sorsban élő népek szuverenitása, kulturája, irodalma, művészete, szociálizmusa, majd haladása között. Az ifjuságról akarván beszélni, az erdélyi és csehszlovákiai magyar kisebbségek helyzetét, irodalmát, művészetét stb. csak annyiban érintjük, amennyiben az szükséges lesz a mi kisebbségi ifjuságunk saját-ságos helyzetképeként és kiárnyékolásához.

A szociális, irodalmi és kulturális tekintetben majdnem mindenben hátrább haladó jugoszláviai magyarság okulhatna a szlovenszkói és az erdélyi magyarság új és észszerű életberendezkedésén. Noha az erdélyi és a szlovenszkói magyarok politikai helyzete egészen más a jugoszláviai magyarokénál, mégis a távolság a felocsudás és a magáraeszmélés útján aránylag is behozhatóanul nagyonak látszik már köztünk. Ha kivesszük is Erdélynek földrajzi helyzetéből és történelmi multjából kapott, a mikrokozmosz berendezkedésre valóban kedvező helyzetét, akkor is Szlovenszkó még mindig messze előttünk jár. Erdélynek különös szerencséje, hogy évszázadok óta törekedett az önállóságra; ő tulajdonképpen mintegy öntudatlanul is előkészült a békeszerződés feltételeire. Fejlődtek határain belül autonom szervek, s mivel nem volt szorosabban Budapesthez kapcsolódva, mint Szlovenszkó és a Vajdaság, a kulturát, az irodalmat sem kizárólag innen várta. A Vajdaságban volt is, van is irodalom, de ebből a súlyos beilleszkedési hibából következik, hogy a Vajdaságban nem tud kialakulni egy speciális irodalmi irány és nem tud gyökeret verni az olvasóközönség lelkében idejének különösebb írói értékelése sem. Minden ami szépre, ideálisra a már példás könnyel vegetáló vajdasági magyar lelkéből futja, Budapestre, vagy másvalahonnan kerül hozzánk. Ezek a lelki „import-

cikkek" sem teszik azonban kedvessé importőreiket és nem ejtik a „nagyegetőség" gyanújába a budapesti kiadók és kereskedők szemében. A legtöbb köz- és magánkönyvtárban ha van is új könyv, de alig van vajdasági írók műveiből. A fogyasztást a laikusok csak tulozva képzelhetik el. (Igaz, hogy az ezen a télen olcsón piacra vetett Tolnai Világlapja propaganda csomagjainak szükségességét szállítási dobozokat minden nap kocsiszámra látom beszállítani a szubotici „Litterária"-ba... Ám le kell számítani a Színházi Élet és Tolnai Világlapja makulaturáinak tömegciklétségét, csábító és beugrasztó tarkaságát, rengeteg képét, a Lantos Magazin örökértékű 12 számát és a részletfizetést, ami az egészben a legfontosabb). Amikor Fekete Lajosnak Tengerzugásából 580 ezer magyar közt csak 24 példány fogy el, aki pedig hosszú ideig itt élt köztünk, a mi kenyérünkön és vízünkön (aki itt adta már ki előzőleg a „Beklyózott erők feltámadása" és a „Szent grimasz" című versesköteteit, arról senki sem tétélezheti fel, hogy a vajdaságit az írók értékelésében szélsőségre ejtette volna. Hát nem volt e két könyv jó garancia a vajdaságiaknak arra, hogy imo Fekete Lajos harmadszor is ki tudná elégíteni ha esztétikailag még oly szeszélydús lelkét is? ... Pedig mennyire a vajdaságiakról szóltak és mennyire a vajdaságiakhoz szóltak és mennyire a vajdaságiak lelke, problémája volt első két könyvében! Mi ennek az oka? Bizonyosan nem a költő, nem is a kiadó, hanem a jugoszláviai magyar társadalom alszik, amelyet Szenteleky, hej, de keményen ostoroz a Mi Irodalmunk Krónikáiban! Faragó Imrének a Mi Irodalmunk almanahjában elhangzott vádjára, védelmére kelek azoknak az íróknak és költőknek (ha szabad őket plurálisba tennem), akik mihelyt valamirevalóknak érzik magukat, jóéjszakát mondanak a Vajdaság zsiros rögeinek. Hát elbírná őket a Vajdaság? Vagy az író ne tehessen mást, csak a vajdasági közönyt ébresztésében öregedjék meg, virágozzék el?

E hosszabb kilengést mégis meg kell engednünk az ifjuság helyzetének ismertetésében, mert ez egyttal döntőmrvü magyarázat arra is, hogy miért nem volt eddig az ifjuságnak lapja a jugoszláviai magyarok közt? — Bár erre a nagyobb okok utóbb jönnek, mégis előre tolhatjuk a jugoszláviai magyar társadalomnak ifjuság-vezető emberekben való szegénységét. Nagyobb ok azonban, hogy az itteni magyar ifjuság roppant szélsőséges pályákon mozog és így egy ifjusági lap nem képes, bármennyire is az általános kultura jegyében indul, összefogni, összetartani ezeket a különböző életcélu embereket. Ugyanis egy speciálisabb ifjusági probléma sem több ezrek problémája. Ez viszont azt a körülményt vonja maga után, hogy nem lehetséges oly lapot indítani, amely legalább 50 százalékban érdekelné az egyént. Minek következtében a már meglevő folyóiratban is kétkedő előítélettel lapoz.

Izlésre és véleményre a legszélsőségesebb ez az ifjuság. Egy pályán haladók például ugyanazt a cikket jónak is rossznak is tartják a szó legszorosabb értelmében. A laphiányokért tehát az felelős, aki éppugy nem akar olvasni, mint a felnőttek. Ennek is könnyű az okára rájönni: külföldi folyóiratokból állandóan el vagyunk és voltunk is zárva. Nem kerülhetett az ifjuság kezébe a legjobb magyar ifjusági lap, a „Zászlónk“, hogy megkedveltesse az ifjusággal az olvasást és az érdeklődését felingerelje az effajta irodalom iránt. A sajtónak nem volt nevelő iránya. S a napi sajtó nem is szolgálhatta az ifjuság kizárólagosabb ügyeit, mert az ifjuság mindig kételkedve és korlátoltan fogadta az időnként jelentkező ifjusági rovatokat.

De nemesak döntő mérvű magyarázatot kapunk, fogalmat arról is, hogy a jugoszláviai magyarság mégis csak csinált valamit: felesküdt, hogy nem vesz könyvet és a gazdasági válságból származó szűk és leépítő viszonyok kényszerítésének leple alá buvik, amely viszont nagyon is sok helyen nem elég nagy ügy, hogy az igazság kilátszik. A gazdasági válság nem csak valóság, de egyben ragályos hirtettség is. Mindenhol óvintézkedések léptek életbe; ott is, ahol egyébként nem lett volna szükség, bezárták a kapukat, hogy a pénzt semmiféle olyan cél, amely nem kimondottan életszükségleti, ki ne vigye odvából. Ebben az elzárkózó, művészetet és irodalmat semmibe sem, vagy főlegesenek tekintő társadalomban mégis kiemelkedő zöld sziget a Beckskercki Közművelődési Egyesület, amely számos kultur munkáján kívül minden évben egy abszolút irodalmi értékű művet megkoszoruz és kiad, továbbá finanszírozza az ifjuság most megindult lapját, az „Örtüzet“, amíg az a saját lábán meg tud állni.

Mindezek nálunk szinte csillogóan szépek, de hol vagyunk mi még például az Erdélyi Szépművéses Céh-től.

Miben ismerhetjük mi el Szlovenszkót megelőzőnknek? Mindenben. Csak egyben nem: az újságírásban. A szlovenszkói magyarságot a körülmények teljesen megváltoztatták. Jókora belátta, hogyha nem alkalmazkodik a helyzethez, szenvednie kell és mégis elpusztulnia. De mit jelent ez az alkalmazkodás? „Az ember a legnagyobb alligátor“ — mondja Szvatkó. A színét változtatja, de belül változatlan marad. Különbösen nem maradhat meg magyarnak. Tudja és fjózan felfogása beláttatja vele, hogyha nem hajlik, hát eltörik. Mindazonáltal a szlovenszkói magyarság élete nem nádszálhajlongás, mert hiszen ezt senki sem kívánja tőle. A szlovenszkói magyarság nőhet egyenesen, mert az ujabban megindult nyesegetés határozottan a zenit felé irányítja. És ha el tudja kerülni az asszimilálódás veszedelmét, bátran mondhatja, hogy szerves tag létére kiheverte az elszakadást az anyatesttől.

Ez a hidrafej magyarság pedig van annyira japán, hogy elke-
rülje. „Leegyszerűsödtünk. Nincsenek osztályok közöttünk. Ro-
botolunk. Munkások vagyunk. Igénytelenek“ — mondja példás
őszinteséggel Szvatkó. Ami nem azt jelenti, hogy lemondott és
megbékélt sorsával, hanem leegyszerűsödött, hogy teljesen elől-
ről alapijában kezdje el a küzdelmet és a nemzetet ujjaépitő mur-
kát. Ezt főképpen az ifjuság tüzte maga elé. 1925 után a szloven-
szkói magyar ifjuság már túl volt az elszakadástól kapott ütés
bóditó hatásán, a szép hősi szomorkodáson, hazafiui bánaton.
Kezdődött az új generáció korszaka. Ez az ifjuság kezdte elfo-
lteni a tradíciókat, dilettánsoknak tartván azokat, akik még „régit
kivántak és hazafias felbuzdulásukban szerettek csendesen, vagy
hangosan álmodni“. Mindez 1925 körül.

Ha párhuzamba akarnánk állítani a szlovenszkói és a jugo-
szláviai magyar ifjuságot, akkor mi, jugoszláviai magyar ifjuság
csak 1932-ben kezdünk ott tartani, amit a szlovenszkóiak már
1925-ben elvégeztek. Győri Dezső vezetésével kibontakoztak az
„újarcu magyarok“; vagy ők esküdtek arra, hogy a szlovenszkói
magyarságot meg kell védeni, vagy ez az égbekiáltó szükséglet
szülte meg őket. Ez már mindegy. Elég az hozzá, „realizmus,
munkát, új mentalitást, józanságot, európaiasságot, intenzív és
nívós szellemi életet, a régi sablonok elvetését és osztálytalan tár-
sadalmat hirdettek“.

A jugoszláviai magyar ifjuság jóformán csak 1932-ben áll-
hat ezekkel a tényekkel párhuzamba. Multja az államfordulat
óta 14 év. El lehet intézni pár mondattal mindaddig, míg a
jelenhez nem érünk. De el lehet eggyel is: álomkórban volt. Az
ébredés orvosságát várta, de kívülről. A várakozásban türelmes
és majdnem optimista volt mindvégig. Mert az államátalakulás
okát jóformán még ma sem érti teljesen. Elégedett és lojális
volt. Legfeljebb könnyes párnái bizonyították ennek az ellenke-
zőjét. De csak szórványosan. Ez tulajdonképpen előnye ennek
az ifjuságnak, mert ez már is párhuzamba helyezi szlovenszkói
testvéreivel, akiknek az átalakulás, — amint már fentebb láttuk,
— életmentésükre szolgál. Csakhogy más körülmények meg el-
ferditik e két ifjuság párhuzamos életvonalát, hogy a jugoszlá-
viainak az ő nacionális flegmatizmusa saját hátrányára válik.

Szvatkó a szlovenszkói magyar ifjuság energiáját teljesen
helyesen annak a jugoszláviaiáénál sokkal szerencsésebb vérkeresz-
teződéséből származtatja. A szlovenszkói középosztály magyarsága
tisztára indogermán magyarság. A magyar vér századok óta német
és szláv vérrrel vegyült az ő vidékeiken. A középosztály pedig az
egyedül szlovenszkói városokban egyenesen germán, vagy szláv ere-
detű magyar, s a germánok és a szlávok keveredéséből sokhelyütt
magyarok születtek. (Példa erre: a lombardiai germán és szláv-

vérü olaszok, a spanyolországi kelták, arabok és gótok keveredéséből származó spanyolok). „Azok a magyarok, akikben nincs indogermán kötöttség, a megváltozott helyzetben elvesztették fejüket, letörték, illuziókba burkolóztak, nem kívánták tudomásul venni a valóságot, míg az indogermán magyarság szívós józansággal megkísérli a pozíciók tartását” — írja Szvatkó Pál.

A tizennyolcadik század elejétől kezdve általános kolonizáció indult meg a török foglalás miatt elhagyott és elhanyagolt Vojvodina területére. A magyarság a vele majdnem ugyanazon időben idetelepített tótokkal, másodszer pedig a Németországból betelepített szegény sváb jobbággyokkal keveredik. A világháború alatt némileg oroszokkal, befejezése óta pedig általában a szlávokkal is eddig még soha nem tapasztalt arányban. Ezek a vérkereszteződések csak az első két esetben mondhatók éppen szerencséseknek. Az az ifjuság, amely magyar és szláv vér keveréke, melankóliára és pesszimizmusra hajlamos. Hamar és sokáig csügged. A tót—magyar öskeveredés jó polgár, de már nem jó agitátor. Belenyugvó lanyha, sokhelyütt pongyola és elmaradott. A német—magyar náció marad hátra. Ennek fősajátsága: az intellektuális pályákra való törekvés, többnyelvűség, szorgalom és jómód. Ez azonban nem vezér.

Mik voltak tehát azok a kedvezőtlen körülmények? Az első ok az, hogy az ifjuságnak nem maradt vezetője, a második nem más, mint az ifjuságnak saját lelki diszpozíciója, amely a kisebbségi sorsban önjerejéből nem tudott magáraeszmélni. Hajlott a bánatra, a „ködevésre, az illuziórágásra”. Csak vágyódott a régi világ után, de nyugodtan maradt, mintha csak vágyai túllontul nagyok lennének saját realizáló erejéhez mérten. A harmadik kedvezőtlen körülmény: az életfenntartási küzdelemben rohamra kellett indulnia! Az állam nem állt már többé mögötte. Kezdte veszteni pozícióit az állami, illetve helybeli hivataloknál. Örült protekció-versenyeket állt ki és a harcot a legtöbb magyar versenyző elvesztette. Csüggedés. (Ma már megadás). A nemzeti-szelektációt mindenhol érezte. És érezték a magyar társadalom nagyjai is. A versenytársak bizonyos fokig mindig gyűlölik egymást. T. i. aszerinti mértékben, hogy mi függ a versenytől. Itt az állás, az élet függött és maradt függőben magyar részről. Bár a másik részről e kérdés már rég el van döntve. Az összeemelegedés lassan történt. Súlydóással is járt. Ma belg-törődöttek és simán megy. Magunk között személyeskedtünk, torz-salkodtunk, kárörvendtünk. Szervezeteink nem voltak, lapunk (ifjusági) nem volt. Mikor a megélhetési próbálkozások versenyé alábbhagyott, mert többnyire mindenki belátta a hiábavaló küzdelmet s más életcél felé terelődött törekvése, akkor kezdett a felkavarodott massa leülepedni. Itt kiváltak bizonyos osztályok,

amelyeknek a határvonalai állandóan bemosdottak maradtak és ma már teljesen átmenetet képeznek. Aki azelőtt alul volt, az alul is maradt. A magyar ifjuságról beszélvén, csak néha szállt fel egy-egy individuum, mint a légbuborék valamely tespedő folyadék edényének fenekéről. Az is saját erejéből és nagyon ritka esetben. De éppugy megtörtént az is, hogy a felszínen uszó könnyű súly lehullott alsóbb rétegű vegetációkba. Ekkor még legélesebbek voltak az osztályok határvonalai. Földműves ifjuságot, iparos és iskolázkodó ifjuságot lehetett elválasztani egymástól. Bár az iparos ifjuság után a földműves ifjuság is mindig nagyobb mértékben kezdett közép- és főiskolákba járni. Szegény szülők gyermekei éppugy, mint a nagybirtokosoké. Csábitotta őket a hivatal, az úri mód. Olyannyira, hogy például ma Jugoszláviában szellemi tulprodukciónak kezdenek beszélni avatatlan egyének. (Erre később rátérünk).

Ez az idő még a káosz korszaka. Nincs rendszer és mód intellektuelek képzésében és nevelésében. Ki hol tudott, ott keresett existenciát, tekintet nélkül, a saját alkalmatosságára. A mai szétforgácsolódás már itt kezdődik. Tömegesen léptek szabad pályákra. Megpróbálkozott az ifjuság mindennel. Közben minden idejét és energiáját lefoglalta a megélhetési probléma, vagy az ezirányú tervezgetés. Csak statisztált a „világ összes magyarjai“ számában. Tudták róla, hogy van. De mintha egy ablaktalan szobába zártának tűnt volna fel. Kivülről senki sem tudta, mi történik, a szobának melyik részében van: a padlón hever-e eszméletlenül, vagy a levegőben lebeg, vagy a természet törvényei és a tradíciók ellenére megfordítottan a plafónon jár?

1921-ben Tamás István „Ifjuság“ címen szerkesztet ugyan egy ivnyi lapocskát, ez azonban nem jutott el minden ifjuhoz, főleg gyermeklap-nívója és rövid élete miatt. 1925-ben kapott egy lapot, a Mladost—Ifjuságot, szerb és magyar nyelven. Ez ugyancsak néhány szám után megszűnt. De ezidőtájt alakult Szuboticán a Keresztény Ifjusági Egyesület, amelynek különösebb fontossága, hogy önképzője van pályázatokkal és szabad előadásokkal. Azonban ennek is van egy hatáskört korlátozó oka a felekezeti kérdés. Ezekre az időpontokra esnek a cserkész csapatok sorozatos alakulásai és működései is. Ezek azonban hamar alábbhagytak és meg is szűntek. Több zágzebi magyar egyetemű hallgató ezenközben szintén összegyűjtötte az anyagot egy irodalmi havi folyóiratra, de a lap megakadt a cenzuranehézség miatt. Szuboticán is megkísérelték egy önképzőkör alakítását, tartottak is néhány szép és lelkes összejövetelt Szántó Róbert író vezetésével, de a hatóság a további működésre engedélyt nem adott.

Ezzel kimerítettük azokat a törekvéseket, amelyek az ifjak meghittebb összekapcsolására, lelki közösségének megteremtésére és a magyar nemzeti sajtóságok megőrzésének tudósítására irányultak. (Szándékosan kihagytuk a futbalszervezeteket, hogy azokat később részletesebben méltassuk).

Nem kell külön mondani, hogy jóformán a legnagyobb tespedés idején köszöntött ránk a gazdasági válság, mint egy sűrű fátyol, hogy szenderegésűnknek még megnyugtatóbb sötétséget szolgáltatasson. Munkásredukciók. Apa, fiu a kenyértelenség veszélyében. Még nagyobb gondok. Elsősorban az ifjúságot építették le. A polgári középosztály és az alsóosztály zöme munka nélkül van. Az elit is kiszorul a hivatalokból. Kiszorítja részint a szláv ifjuság, részint a munkaerőredukció. Most alulról néz a fölette haladókra. Magánál tehát sokkal nagyobbaknak látja őket. Pesszimizmusba esik. Felveti a kérdést: „Hát érdemes?” Közeledik az utolsó stációk felé. Itt-ott lerogy. Öngyilkosságok és általános kétségbeesés. Már minden úgy van, mint Szlovenszkóban. „A vajdasági magyar középosztály ifjúságában tulsulyba került a kispolgári életmód: egyszerűség, bizonyos nyomottság...” És éppen e percben erőlteti magára a „szerény realizmust, kényszerű józanságot”. Az indogermán magyar és a zsidó-magyar ifjuság már elvégezte ezt. Ez levette aránylag elég régen a „ragyogásokat, megbecsülte a munkát” és a kenyérkeresés lehetőségét is megdudta kaparintani. A munkanélküli ifjuság elproletárosodott és kollektív együttélés jár az eszében. Földreformokra és vizsgaszigorításokra gondol. Fölemelte a szellemi tulprodukción és a szelektáción eszméjét. Kezd internacionálizálódni.

*

1931. Tulajdonképpen akkor kezdődik egy piciny mozgalom, mely 1932-ben komoly vállalkozássá növi ki magát. Szuboticaí, beográdi és zágrebi egyetemisták ifjusági lapot indítanak és a

N E FELEDJE
MEGUJITANI ELŐFIZETÉSÉT!

jugoszláviai magyar ifjuság szellemi közösségének megteremtésén igyekeznek a legnagyobb sikereket aratni. (A lapnak eddig még az első két száma jelent meg; nem láthatni tisztán a hatást). Ugyancsak ezzel a vállalkozással kapcsolatban a szuboticei egyetemisták korporációt létesítenek. Még nem került teljesen napfényre egy másik szép terv: egy ifjusági irodalmi folyóirat indítása a bencei magyar ifjuság körében, és már is újabb szuboticei akció, bontogatja szárnyait egy havonként jelenő magazin megindítása a júliusi hónap folyamán.

És a párhuzam tovább folyik és belevezet és belevesz a jövőbe. „A régi kispolgári családok ifjusága magához ragadta a vezetést s a letört dzsentrik példaadásának varázsa megszűnt“. Ez az ifjuság a dolgozó körökből emelkedett fel. Az 1931 és 32-es válságos években megszokásból és természeténél fogva sem tudott tétlenkedni. Dr. Szabó László mondotta ez év januárjában a Pesti Napló vezércikkében: „Aki a legnehezebb időkben is dolgozott, megfeszítve és kitartással, ha kellett haszon nélkül, ha kellett ráfizetéssel, de dolgozott, az megmenekült. Megmenekült, mert megmentette vállalatának tüdejét és pulzusát, nem hagyta, hogy megszűnjék a munka vérkeringése“. Dr. Szabó a tökére és a munkára mondta ezeket a diagnózisokat. Mi (s talán mások is) mondhatjuk ezt az ifjuságra és a jövőre. Ez az ifjuság „a gyógyulást a saját életvonalán keresi“. Semmi nehézségre meg nem torpan. Mert felesküdt a haladásra s tudja, hogy „minden, ami e válságos időkben vesztegel, halálra van ítélve“. Belátta, — ha későn is, — hogy valami új kell. Új, mert a távol- és a közelmúlt, ha az apáié, ha az övé, csak rossz példának és alapos tapasztalásnak jó. Mert belátta, hogy az általános civilizáció végleg félhagyja, ha tétlenkedve, nem fogózik bele valahol a haladás európai színvonalába. Elvetette végleg az előítéleteket. Az egyik legnagyobb magyar betegségből, az idegen nyelvek nem tanulásából kilábolt. „Ez természetes is“ — mondja Szvatkó az ő ifjuságukra. „Egyetlen lépést sem tehetek volna előre az idegen városokban, az idegen egyetemeken, ha nem szedik össze teljes erejüket és nem keresik mindig az észszerűt, hogy megállhassanak azon a szűk pallón, amely még megmaradt a lábuk alatt s ahonnan egyetlen elhibázott lépés a halálba visz“. Ez az ifjuság már nem ünnöző célok után jár. A maga igényeit leszállította a minimumra. Nagyrészt mincs módjában, hogy közvetlen nyújtson segítséget, önmagán akar segíteni ügyvívással, az eddigi iránytalanságnak irányra való beváltásával, az osztálykülönbségi vonalak kigúnyozásával és a szétforgácsolódott egyéni erők újra-egyesítésével.

*

A fentiekben két problémának a tisztázására tettünk ígéretet. Az első a szellemi tulprodukción, amely gondolat Németországból

indult ki, a szelektációs elmélet átvevésével nálunk is befogadásra talált; a másik kérdés a futball körül lebeg. Elsőnek mégis a futballt, vagy kiterjeszkedőbbben a sportot intézzük el. A sportnak ma minden haladó országban nagy a jelentősége. A sport a legmagasabb nivójában nemzetek erőpróbája. A sportprogramban a futball, a legfogasabb szám, amely egy fizikumot, mint ügyességet s úgy egyéni belefekvést, mint sporttársi önzetlenséget, csodás lélekjelenlétet és küzdenitudást egyformán kíván. A futball nivós, fair erősszemérése tehát ezeknek a kiváló alkalmatosságoknak és jellemeknek. Sokan támadják a futballt. S feledik, hogy ennyi előnyével szemben egy hátrányával, a durvasággal, — amit a mindinkább realizálódó játékszabályok és a bírák kiképzése már lassan ki is küszöbölnek, — nem lehet győzni. Ma már a sport elleni harcok komolytalanokká váltak annak minden ágában. A sport terén szabadakarat van, Az ellenzéknek talán felrémlik a római cirkuszok fogadott gladiátortáborra, bajvivó szerege az ő élet-halálmérkőzéseivel. Talán azt képzei, aki boxmeccsre vállalkozik, azt nem meglévő fizikuma inspirálja egy kisvaspróbára? hanem valaki azt neki életfeltétel mellett parancsolja. A professzionizmus gondolata tényleg az ellenzék mellett fog. Ám mégis nem kell feledni, hogy először volt a sport és aztán jött a professzionizmus. Először győzelem s csak aztán a csérkoszoru, amelyet ma is csupán pénzre váltott be a professzionizmus. Először is a sport a legrégebbi időknek többesztéven által való folytatódása, másodszor éppen Jugoszláviában nem kellene elítélni. A jugoszláviai magyar ifjúság életkérdésében talán sokan nem is tudják, milyen fontos szerepet visz a futball. (Mert itt főleg a futballt kultiválja az ifjúság). S főleg azok nem tudják, akik a futballt és a futballozó ifjúságot a szobából nézik. S nem tapasztalhatják, hogy a futballpályákon tulajdonképpen milyen kasztu ifjúság is gyűl össze? S feledik, hogy Jugoszláviában alig van egyéb szervezet, ahova a magyar ifjúság csuszás és kikeresztelkedés nélkül beléphet, mint éppen a futballklubok. Sőt ilyen szervezeteket nemzetiségre való tekintet nélkül is lehet alakítani. Itt, e szervezetekben törlődnek el teljesen az osztálykülönbségek határvonalai. Itt érintkezik egymással az ifjúság minden elképzelhető rétege, felekezetre, nyelvre és nemzetiségre való tekintet nélkül. Azt a szeretetet, amely közöttünk elszakíthatatlanul fennáll, csak az tudhatja, érezheti, aki közöttük van.

A szelektáció Németországból való. Az idén nálunk is üzembe helyezték. Elve a következő: ha sok a tanult ember, az utánpótlásban szelektációra van szükség. Ha a szabad pályákon az ország népe nyomorog, meg kell nehezíteni az odavezető utat, a középiskolákat és az egyetemeket. Meg kell akadályozni, hogy kisebb kvalifikációval rendelkezők is megkapják a megélhetési

sorsjegyet. Csak a legnászolgáltabbak s az ezektől lefelé következők indulhassanak intellektuális pályákon. Hogy ennek a rostálásnak milyen hátrányai vannak, azt mindenki el tudja képzelni. Ugyanis ezzel akarják a munkanélküliséget megszüntetni az intellektuális pályákon. Ugyanakkor nem gondolják, hogy a munkanélküliséget a gazdasági válság okozta, amely mégiscsak rövidebb életű lehet, mint egy emberöltő, azaz a szellemi tulprodukción.

Azonban ami lehetséges Németországban, esetleg nem lehetséges, s főleg nem szükséges Jugoszláviában. A szellemi tulprodukcióna vonatkozólag egy alkalommal érdekes nyilatkozatot tett egy lapnak néhány szubotocai tanfériú azzal az egybehangzó véleménnyel, hogy **nincs szellemi tulprodukción**. „Sőt az ország lakosságához viszonyítva mégcsak kellő számú fő- és szakiskolával sem rendelkezünk. Még ma is látjuk, hogy magas állásokat olyan egyének töltenek be, akiknek nincs meg az ehhez való kvalifikációjuk“ — mondta Dr. Csubinszki, egyetemi dékán. „Nem az a baj, hogy tulsok az egyetemileg képzett egyén, hanem akik egyetemet végeztek, mind a nagyvárosokban próbálnak elhelyezkedni. Ugyanakkor pedig a vidék hiányt szenved orvosokban és más szellemi munkásokban“. „Ha egy mindent átfogó revízió következne, vagyis ha a kisebb kvalifikációval rendelkezőket főlváltanák azokkal, akiknek kellő képességük van s ezt nem csak a közszolgálatban, hanem a magánalkalmazottaknál is végrehajtanák, akkor az intellektuális pályákon nem volna munkanélküliség“ — hangzik Csuresics főgimnáziumi igazgató véleménye.

Remélhető, hogy ez az ifjúság, amely végre ily megnyugtatón önmagára eszmélt, nem hagyja figyelmén kívül ezeket a humánus szempontokat sem. Mert ezzel nemcsak önmagát menti meg, de a jugoszláviai magyar társadalmat is biztosíthatja.

Kis József

Nőtlen ember taposómalma

Tíz éve járok ugyanabba a vendéglőbe.
Rendelés nélkül hozzák már az ebédet, vacsorát.
Az ember elfogyasztja az ételt, megissza borát,
közben ezer érzés, gondolat várja a sorát,
felvetődik a délelőtti bosszúsága (megülöm torát),
eszembe jut egy pillanatra a tegnapi szőke,
eldöntöm, hogy aránylik egymáshoz szerelem és tőke.
És így megy ez mindennap újra, változatlanul tovább,
délben bifsztek, este csirke főve,
(az ember gondol nyári hőre, időre, nőre)
míg el nem éri a földön végzetszerű korát.

A mellettem levő asztalnál egy hivatalnok étkezik,
Délben is, este is pontosan érkezik.
Figyelni szoktam öreges, csontos két kezét
amint szorgalmasan használja a kést és villát.
Szeretnék bepillantani agyába, hogy engem mint lát?
Egy vendég vagyok a sok közül, kik szétszelik
szeletekre a húst és tortát (vagy a szakács rétesit).
Fogalma sincs róla, hogy délben, mialatt
elmeritem levesembem a kamalat,
(vagy míg az asztalet leszedték)
nem a vacsoráért várom az estét.

Ő kanállal, vagy késsel kezemben lát.
Az említett szőke meg akkor, ha testem ég
s bennem tiszteli az ars amandi mesterét.
Az Alpokban egy angol tiróli turistának nézett.
Az olvasónak nem jutna soha eszébe,
hogy naponként fogyasztok vacsorát és ebédet,
s csak töltőtollat, vagy írógépet képzel hozzám.
Ki tudja, miből vetődik össze egy ember élete?
A szomszéd asztal vendége tán nem is hivatalnok,
(csak hittem róla), s az ideje nem vált be a bérlete.

Meg kellene mondani neki, hogy a napnak bizonyos szakában
toll van a kezemben (s nem mindég kanál van)
meg hogy van egy írómappám.
Nézne rám meglepve, bambán, (— Mi közöm hozzá! — morogná)
s nem változtatná meg a rólam alkotott képét.
Az angol hazatér. A La Manchenál átszeli a tengert.
Az Alpokra gondol és a bőrnadrágos tiróli.
Talán az eddig nem lelt feleség lenne az
ki egységgé gyűjti a részeket, s meglátja bennem,
ahogy vagyok, az egész embert.

Sziráky Dénes Sándor

LÁTHATÁR

Szenteleky Kornél dunai kulturterve

A Kalangya 2. számában meghatottan olvastam Szenteleky Kornél tervét az öt első sorban dunai nemzet egymáshoz közelitésére. Azért csak meghatottan és még nem lelkesedve, mert a gyönyörű gondolat legáltalánosabb részleteinek felvázolásánál már olyan nehézségek és kilátáseltakarók tolultak szemeim elé, melyek miatt a végső sikert csak egy igen hosszú, küzdelmes út végén tudtam meglátni, melynek végigjárása kérdés, hogy bármelyikünknek lesz-e ereje, lélegzete. Ám a nehézségek arra valók, hogy szembenézzünk velük és legalább is lemérjük őket, mielőtt meghátrálnánk előttük. Ezért, készséggel veszem fel a nagyra-becsült barátom cikkének végzavában megnyitott vitát. Ha fejtegetéseim némelyek előtt talán pesszimisztikusan hangzanak — ezt kérem, tulajdonítsák annak, hogy minden eredményes vitába ritmus kell: tehát a pro után contra-nak kell következnie, az optimista mennyei tenorja után a pesszimista pokoli basszusának — és viszont.

Azért már eleve aláírok a Szenteleky cikkben foglalt három megállapítást, hogy

1. a kölcsönös megismerés érzelmileg közelebb hozhatja egymáshoz a Dunamedence népeit;

2. ezeknek a népeknek jellemci, lelkületei között nincsenek olyan nagy eltérések, aminőket nyelvük, kulturájuk különbözősége sejtetne;

3. amit már Tolsztoj lapidárisan kifejezett: Minden, ami egyesíti az embereket: az jó és szép — mindaz, ami szétválasztja őket: az rossz és csúf.

Nagyon tisztelt barátom a dunai népek közeledésének kulturális előkészítését egy „biografiai“ könyvsorozattal vélné megkezdhetőnek, mely öt kötetben Ausztria, Csehszlovákia, Magyarország, Románia és Jugoszlávia népéletével, kulturértékeivel és emlékeivel foglalkoznék és pedig mindegyik négy nyelven, az összes országok nyelvein — az éppen tárgyalt ország nyelvén kívül. Számüzve lenne ez ismertető kötetekből a történelem, mint

amely könnyen sebeket téphet fel egyik vagy másik olvasó szívében. A négy (5—1) kötet csak együttesen lenne, de így azután olcsón megrendelhető.

Itt mindenekelőtt az a kérdés merül fel, milyenek legyenek azok a népeletrajzok? Szigorúan tudományosak, vallottan propagandisztikusak, vagy tulnyomóan szépirodalmiak? A magam részéről csak a harmadik utat látom nyitva.

A szigorúan, tárgyilagosan tudományos alak lehetséges volna, de aligha számíthatna valami nagy kelendőiségre. Minden dunai államban vannak ugyan a föld- és néprajz szakemberei, akik örömmel üdvözölnék a szomszéd népek megismerésének újabb alkalmát — a nagy olvasóközönségnek mindenfelé közelebbeső érdeklődéstárgyai vannak, az iskolaügyek intézői is aligha lennének hajlandók a földrajzi olvasmányokat ezzel az új tétellel kibővíteni. A népek politikai vezetői számára (itt nemcsak a kormányalakító államférfiakra gondolok) pedig egycsenes élvezhetlenné tenné a könyveket a történelmi vonatkozások félnék elkerülése. Mit is ér egy Jugoszlávia néperől tájékozódni óhajtó osztrák ember szemében egy könyv, mely nem világosítja fel arról, mi történt Koszovón, mit jelentett a felkelés? Mit ér a magyar házakról és matyó kézimunkákról kapott adathalmaz a szerbnek, románnak, ha utóbb egy magyar házba lépve, nem tudja, ki az a körszakállas, tollaskalapos férfiú a diszhelyen függő képen? Bármily keveset tud az átlagos dolgozó ember nemzete történelmének adataiból; még kevésbé érthetők meg természetesen kultúremlékei, a régi épületektől, festményektől, szobroktól kezdve a népelekig és irodalmi művekig. Ezek közt válogatás, csak azok meghagyása, melyek nem téphetnek fel már — legalább egy oldalon — sebeket, amaz 50—100 évvel ezelőtti mosolyogtató magyarországi gyakorlatra emlékeztetne, mely egyrészt telerakta a felnövő nemzedék képzeletét a török és francia háborúk emlékeivel, de lehetően sürü fátyolt igyekezett borítani — még emlékszünk, minő eredménnyel, — a kuruc háborúkra és 48-ra.

A tudományos kimeritőségről és még pontosságról is lemondó, tisztán propagandisztikus hatásra kidolgozás viszont már eleve éppen abban a mértékben lenne csak lehetséges is, amelyben ezt az egyes országok kormányai tisztán politikai tekintetek szerint megengednék, előmozdítanák. Tehát ha ezek a kormányok valóban szükségét látnák a népek közeledésének: menne — ha ellenben bármi célból népük elé állítandó ellenségekre, mumusokra lenne szükségük, a terjesztés meg sem kezdődhetne vagy igen hamar megakadna. Itt tehát a célnak meg kellene az eszközt előznie; a politikai közeledés előkészítésére szánt könyvek csak akkor kezdhetnének hatni, mikor ezt a közeledést a hatalmon levők már elhatározták. Különbösen még az sem áll feltétlenül, hogy a köl-

csönös rokonszenyhez is vezet. Az embereket nemcsak állami, nemzeti, hanem sok egyéb határok is választják el egymástól; nagyon elképzelhető, hogy egy vagyonos bunyevác gazdaház életének leírása a cseh munkásban inkább ellenszenvet, a román juhászé az osztrák polgárban megvetést támaszt. Még azt is hiába vagy legalább nem biztos eredménnyel mutatná ki a propaganda-könyvek, mennyire közel esik egymáshoz alapjában a dunai népek psychéje, csak más-más nyelvek szavaival. Mert a „rossz testvér“ a „nebrat“ nagyon közkeletű fogalom és a történelem szétválasztó tényeiből minden ország népe tud annyit, amennyit az iskolai oktatás, a sajtóbeállítás, a politikai befolyásolás eléje állít. Ez pedig mind az öt dunai államban több, mint amennyit egy bármily ügyesen összeszerkesztett közlekedéspropagáló könyvsorozat ellensúlyozhatna.

Maradna még a szépirodalmi beállítás: öt tulnyomóan fordításokat tartalmazó anthologia, telve szép és világért senkire nézve nem sértő népénekkel, versekkel, karcolatokkal, könnyfacsarásig humánus szellemű elbeszélésekkel. Az ilyen anthológiának vagy célszerűbben egyetlen dunai anthológiának azután, ha egy kicsit ügyesen állítanak össze, lenne is annyi kelete mint bármely más költészeti gyűjteménynek. És annyi propagatív ereje is a népek közlekedése irányában.

Kicsike eredmény ezt kénytelenek vagyunk előre jósolni. De azért megérdemli a jók, sőt a nagyok fáradságát is. Mert az igazán nagy lélek legelőbb azt nézi: jó-e az, amit tehet, alkothat és nem azt, hogy nagy vagy kicsiny-e.

Farkas Geiza.

Béke

(Gergely Sándor 1924-ben megjelent könyve)

Háboru volt. Elmult.
Aztán vetettek újból és arattak,
akik megmaradtak.
Kinek lába nem volt,
betoldotta fával,
a multat eltemette,
birokra kelt a földdel
és ment tovább a mával...

Fekete Lajos

Háboru volt, elmult.

Akik frontmögötti biztos fedezékekben teleték végig s akik baj nélkül keveredtek ki belőle, nagyon hamar elfeledték. De még hamarább a sok ezerre menő hadirokantat.

Még nem irtak 1922-öt és sokan már úgy beszéltek a békéről, mintha sohasem lett volna háboru. Nyugodtan tehették, nem hiányzott semmijük sem. Ismét lakkcipőben járhattak, felemelt fejjel — azt ehettek amit akartak — a kizakatokban nekik sárgállott a narancs, a fényes kávéházakban tejszínhabot kaptak a valódi kakaóhoz — az előkelő mulatókban francia pezsgőt szerezviroztak fel számukra s friss nők vártak reájuk a szeparékban.

„Nincs háboru, nem is volt — révedt maga elé az ember. — Ugyan hol volt? — Eltakarítottak már minden nyomot — a cigarettárus hadirokkantakat is az uccákról — nem gránátvert a kövezet — béke van!” — Csak az egész emberiség pusztul bele a béke áldásaiba vagy a világháboru máig is lezáratlan aktáiba.

De az író nem könyveli el ily könnyen az elfeledett emberezek háborus nyomorúságát. Nem igaz, hogy béke van — mondja. A béke csak akkor jön el, ha a vakok ismét látnak, ha a bénák eldobják a mankót, ha az idegsokkosok nem fognak többé bomlottan rohamozni s ha az éhezők száját a béke puha kenyerével tömik be. S a legnagyobb emberközöny közepette odaáll, hogy regényt írjon a cigarettárus vak katonáról és a többi rokkantról hogy ezzel emléket állítson a világháboru elfeledett golyófogóinak.

*

Gergely Sándor Béke c. könyvében Tövis Péter lefokozott és hadigondozóból kirugott főhadnagy hányódásait írja le. De elvettette a felhasznált anyag keverési arányát s így, mire elkészült a formábaöntéssel, a nagynak tervezett alkotás, a gyöngye kohézióánál fogva élménydarabokra töredezett széjjel.

Gergelynek regénye megírásánál ugyanis elsősorban a gazdag élményanyag begyúrása volt a fontos s nem annak szelektálása és idősorrendbeni beépítése. Ezért erős a részletekben s ezért gyöngye a kompozícióban.

Hogy az élményanyag minél maradéktalanabban legyen besorozható, Gergely elkerüli a folyamatos meseszöveget s regényét áthidalás nélküli fejezetekre tépi. Az ily szaggatott emeletrakás — belső kapcsolat nélkül — azonban már eleve kizárja a nagy regényt s arra vall, hogy Gergely menekülni akart az erejét meghaladó feladat vállalásától.

Még inkább megerősíti e feltevésünket későbbi regénye: az Achrem Fickó, ahol alakjait még önkényesebben dobálja össze-vissza.

Meseszövéseinek szaggatott és szakadozott felépítése joggal arra enged következtetni, hogy Gergely csak élményileg bejátszott terepen van tisztában alakjaival. De nem érzett beléjük sohasem oly mélyen, hogy más helyzetben és miliőben is magától tudná őket látni. Egy vérbeli regény azonban nem engedhet

meg oly figurális kezelést, ahol az író kényelmi szempontokból (és gyöngeségből) fejezetenként maga jelöli ki alakjai számára a pozícióikat s nem folyamatos meseszövéssel sodorja utjukba.

Ha Gergelyben erősebb lenne az emberlátó és embermegérző képesség, úgy módot találhatott volna regénytémájának szorosabban kapcsolódó kiépítésére és a véletlen domináló szerepének csökkentésére. Akkor Tövis Pétert is messzebről indította volna el s nem lökte volna elének a véletlenségek halmozásával és egy külvárosi ponyva irodalmi izü beszövéssel, valamelyik Duna-híd farakása alól.

Gergely könyvének 137. oldalán Tövis Péter koválygó utjáról beszél.

Mi is elismerjük, hogy egy súlyos testi defektussal gátolt ember életét másként kell megírni, mint a fizikailag normálisét — mintahogy tudjuk, hogy ma kétszeresen vak, aki szemére is az, de épen ezért számon kérjük tőle ennek a kétszeresen sorsvert embernek bukdácsolását, amellyel Gergely a meseszövé minden szakadozottsága mellett is, adósunk maradt. Mert a regény — a sajnos valószínűtlen véletlenektől eltekintve — bizony nem úgy mutatja be Tövis Pétert, mint akivel az események elsősorban történnek és nem ő történeti azokat, hanem mint aki az egyes fejezeteken belül meglehetősen önállóan irányítja sorsát. Pedig annak az időnek, bizonytalanságnak a mi napjainkhoz hasonló atmoszférája milyen hálás anyag lett volna a kaoszba kivetett hadirokkant bukdácsolásának érzékeltetésére.

Nemcsak a tucat-, de az átlagon felüli ember akarata sem számított többé semmit. Megszűnt minden állandóság. A rettentő zürzavarban botorkáló kivert emberhez csak az egysorsu páriák keze nyúlt fel néha vigasztalón a mélyből: Testvér! — testvér!

Az emberekhez közelebb állt a kloaka, mint a tiszta magasság levegője. S ebben a lenyomott levegőjű világban bukdácsoló Tövis Péter — vagy talán az író maga — a többi Tövis Péterek, az ezer, tizezer, százezer: vak, idegsokkos, félőrült, nyomorék. Tévétet lángu fákyla riogatja utjukból a vastag sötétséget, de nem tudja szétverni — a kitérnázott utakon a ronggyá tépett, fekete baldahin visszacsapódik utánuk, mintahogy visszacsapódik utánuk is, mert mi is vakok vagyunk, mi is tévétet lángu fákylával hesegetjük, riogatjuk a ránk leselkedő, örök sötétséget.

*

Gergely regényét nemcsak a szaggatott és szakadozott meseszövé és az élmények ezzel összefüggő, gyöngye beépítése teszi zilálttá, hanem kettős tendenciája is.

Az első tendenciával a regény elején találkozunk.

Tövis Péter, az ujdonsült cigarettáárus, azt a célt tüzi ki maga elé, hogy legitim és illegitim dohánymanipulációkkal — egzisztenciájának biztosítására — nagyobb pénzüsszeget kapar össze.

A 101. oldalon azonban egyszerre előtérbe lép a második tendencia: látása visszanyerésének lehetősége, melyet kifogásolópunk kell, mert teljesen a véletlen kezére játszott. Véletlen már megjelenése pillanatában s nem is vindikálja magának soha a vezetőserepet. Nem zavarja az első tendencia menetét, sőt hagyja, hogy az kifussa magát. Csak néha rezzeinti meg a felszínt. S mikor Tövis Péter lába alól már kikopik az életpadló, akkor újra megjelenik.

Ha Gergely már a regény kezdetén előkészíti, úgy elfogadtuk volna. Így azonban kevés közünk van hozzá. Rosszul elvarrt fejelésnek érezzük, élettani s nem lelki megoldást hozónak, melyre az írónak azért volt szüksége, hogy tető alá juttassa a békének általa felvetett értelmezését, e szavakat mondatyán a büzös rendőrségi fogdában a szegény, roncsolt tüdejű Cseh Abrissal:

— Emberek, reggel van — a vak is látja — és sirva, nevetve hasalt le melléje — a vak is látja. Ugy-e Péter? . . .

Gergely ez utolsó mondatlalt tette regényének fejére a kalapot.

*

Gergely regényírói gyöngeségeiért költőisége ad, ha nem is egyenértékű kárpótlást. Kár, hogy költői vénája az Achrem Ficóban a témával nem homogén, irreális magasságokba ragadja.

Gergely poézisét kollektív hitvallása tüzei.

*

Jellemfejlődés szempontjából egyedül Tövis Pétert kísérhetjük végig. A többi alakkal egy-egy állomásközi vonalon találkozunk. Mikor az életkavargás s a regényben nagy szerepet játszó véletlen feldobja őket. A gyorsított tempóju regény nem enged hosszabb bepillantást lelkükbe, de szavaik és cselekvéseik eléggé megvilágítják alakjukat. Különösen azok az arcok az élesek, melyeket az író nem fog el előlünk közbeszótt énhangu szólamaival.

Alakjainál különösen ezt a tipikusan gergelyi jóság-kenetet kifogásoljuk. Ekkora részrehajlást a regényírónak semmiféle világnézet sem engedhet meg.

Nyomoralakjaiban tulsok a jóság. A jóság nem lehet egy osztály privilégiuma, azért, mert az író abba az osztályba tartozónak érzi magát. Jóság akad mindenütt, de rosszság is. Egy reális tárgyú téma alakjai nem idealizálhatnak. (— Végre is meg kell érteniök a proletáriróknak, hogy a propagandát nem

lehet kézzel-lábbal belevinni a szépirodalomba. Proletár embereket kérünk! —)

Gergelynek Béke c. regényében a propagandaiz még eléggé elkevert. (Az Achrem Fickórol már nem mondhatjuk ugyanezt!) Itt az emberek még nem a propagandáért vannak. De már elhangzanak beszédek, melyek üresek s melyek mögött nem érzünk élő valakit.

A Békében erősebb kihatású jellemzőréssel nem találkozunk. Csupán apró jellemkisziklásokkal és pillanatnyilag zavaró valószínűtlenségekkel. Ezekkel is inkább Tövis Péternél.

Tövis Péter alapjában véve azok közé az emberek közé tartozik, akik bizonyos finyáskodás nélkül ragadják meg a kínálkozó alkalmakat s nem sokat törődnek társadalmi formákkal. Még azt is ráfogom, hogy nem is annyira szocialista és szélsőséges gondolkozású, mint amennyire fitogtatja vagy érzi. Ő sem veti meg a vagyont, de ha nincs, belekapaszkodik a nincstelenek hádjába. Régóta tisztázott, hogy a kommunizmusnak és a mérsékelt szocializmusnak vannak ilyen, csak pozícióért elszegődött alakjai. — (Sokan közülük bizony ma sem mondanak le a kapitalista luxusról és gazdagságról). — Dehát nem azt kifogásolom, hogy Tövis Péternek szocialista létére ily gondolatai vannak, hanem, hogy ugyanaz a Tövis Péter másutt betegesen érzékeny. Képes csuklón kapni és ide-oda ráncigálni egy fiatal leányt, azért mert az őt, az ujdonsült cigarettáárust (pardon: főhadnagyot!) koldusnak nézte és alamizsnát mert néki adni. Istenem, micsoda megaláztatás! — Csak nem hisszük el.

Kedves Tövis Péter vagy kedves Gergely Sándor! Mire való az ehhez hasonló pozörködő komédia? Ön vagy Önök természetesen találták, hogy egy bizonyos vak főhadnagy finyáskodás nélkül, no meg egy kis életrevaló számíttással és ravaszsággal beszállásolta magát bizonytalan egzisztenciájú emberek lakásába, jóllehet feltételezbe róluk, hogy az egyik zsebmetsző, a másik pedig uccai leány. Dehát a szükség ugy-e törvényt bont? Még az is jólesett, hogy az a szerencsétlen Bató Magda eldédeltette, mint egy hozzá hasonló kivert embert. S egyáltalában nem akadt fenn azon, hogy esténként pontosan eltávozik s kimegy valamelyik uccasorokra. Nevezük nevén a gyermeket: Önnek nem volt undorító és lealázó, hogy selyemfuskodott. Mert Ön az egészséges, életrevaló emberek közé tartozik, akik megnyergelik még a zsebmetszőket is, hogy megmentsek kicsiny életüket. Én nem féltém Önt továbbra sem. Hiszen végigjárta regényelőtti életét, melyet nagyon szerettem volna megismerni — az angyalföldi s egyéb töltésalji jasszbarlangokban s mégis egészségben került ki a nyomortanyákról. Még csak meg sem tetvesedett. A teste sem volt bűdös. Igen, én megérttem, hogy Önnek mint néhai

intelligens embernek a hid alatti farakáson gondja volt arra is, hogy megszorgalgassa magát, bár ne haragudjék, de nem tudom, melyik az a jasszbarlang, amelyik Angyalföldön fürdőkáddal van felszerelve... Mondom: én mindent megérték, csak azt nem, hogy miért akarja Ön ennyi nyomorzuhatag után a finomkodó mizantróp-lovagok szerepét játszani. Ön nem fogadja el a zsebmetsző Bató által felajánlott kölcsönt és mégis elfogadja — illetve igénybeveszi. Nem is oly sok időre rá. Az összeg: ugy-e nem számít? Azután: Ön folyton azt hangsúlyozza, hogy nem akar selyemfiu lenni s közben vagy kevéssel azelőtt olyanféle volt. Ön végig tudta csinálni a kivert ember minden nyomoruságát s megcsörtődött rongy alamizsnák miatt. Talán hagyjuk már abba. Még sokat hozhatnánk fel annak bizonyítására, hogy mennyire felvesz bizonyos pózokat...

Azt is kifogásolhatnók, hogy az író sok helyen sug Tövis Péternek. Ellenkezik izlésünkkel, ha az író kijáll az Én-dobogóra s nyilvános árverést rendez hősével könyveiből.

Néha az az érzésünk, hogy az író maga is elszégyenli magátú énszirupos megmutatkozásai miatt, mert hirtelen, minden átmenet nélkül egy-egy vaskos vagy goromba szóval akarja elvenni gyomrunk émelységét.

A regénynek az a szerencséje, hogy az író ért ahhoz, miút kell az olvasót orránál fogva átvezetni bizonytalan helyeken s hogy az ál-Tövis Péter végeredményben nem zavar sok vizet.

Érdekes, hogy Gergely Sándor előszeretettel használja fel ugy a Békeben, mint az Achrem Fickóban 1922-es, Sivatag címet viselő novelláskötetének témáit.

Nem ismerjük ugyan Gergely életadatait, de az a feltevésünk, hogy Tövis Péter alakja mögött maga az író áll.

Erre következtetünk a 137. oldal alábbi soraiból:

— Egy nagy regény vakról, aki a hid alól mászik az uccára. Zsebmetszők, uccai nők, rokkantak, tőzsérek között hempereg és akkor beléje vág a sugár: megírni mindent. Magamat, a magam útját és benne mindenkit, aki kóválygó utamon társamul szegődött.

*

Könyvének gondolati részei többnyire közhelyek, akár elmélkedések, akár dikciók alakjában jelentkeznek.

De Gergely Békéjének maradandósága nem világnézeti kérdéseken fordul meg.

*

Stilusa teljesen egyéni ízű. Aki elolvassa az első sorokat, mindjárt érezni fogja.

„A szél nem nyughat, átvonul a budai hegyekre, segédesapatokat gyűjt és vad iramban zudul a hidnak, a viznek, a rakodó-

parti farakásnak. Régi számadás lehet: a Kárpátokon álltak valaha a fák hetykén, a nap felé ágalva és ronggyá tépték a nyaraló szelet...⁴⁴

Vagy: „Nem alszik ma senki a Dunaparton. Éber a víz és titokzatos terheket usztat a tenger felé. Püffedttestű, halszemű örökálmodókat...⁴⁵

„Szürke révületben ömlöttek feléje a kárpáti esték, ellenség előli menetelések: a láb lépett, a fej lógva aludt, vállba ütődött, felhorkant, újra elaludt. Néha felhördült, ugatott egy messzi ágyulövés, a menetszlop kortyogva ébredt és mint vánszorgó rongyok tapadtak tova a földön“.

Közhelyű propagandái kivételével, Gergely regénye sehol sem untat. Még a legponyvább izü dolgot is sajtóságos, szinte azt szeretném mondani: gergelyi szervirozással találja fel, úgyhogy csak a végén vesszük észre, hogy becsapott bennünket s külvárosi témácskát pergetett le előttünk.

Gergely írásait véges-végig lázasság kavargja, löki és kergeti tovább. Nincs időnk elácsorogni. Csak egy-két agyonzsufolt részleténél fáradunk el, mint a soproni csempészkorcsmai estnél vagy az újraéledő látóidőgek orvosi pontosságú rajzánál.

Különösen párbeszédeiben érezzük a regény gyors szívverését.

Alakjai nyersen, szaggatottan dobálják ki magukból mindazt, ami felgyülemlett és nem maradhat meg többé én-titkoknak.

Persze vannak a regénynek pongyolaságai is. Gergely írásmódora nem igen tűri a hosszas fésülgetést.

*

A Béke azon regények közé tartozik, melyekről azt szoktuk mondani: így is történhetett, de történhetett volna másként is és az lett volna az igazi.

Gergely a nagy regény helyett néhány éles vonással megrajzolt tömegjelenettel — egy-két epizódszerű, novellisztikus és drámai részlettel ajándékozott meg bennünket s egy tagadhatatlanul szép befejezéssel, melyek helyett azonban sokkal szivesebben vettük volna, ha az életbe kiesapott, vak katona hányódásait, a maga nyers és sokkal tragikusabb vigasztalanságában tárta volna elénk.

*

A Béke megismertet bennünket a rokkantak dohánybörzsjével és hadigondozójával.

A két intézménynek nem volt egymáshoz semmi köze. Az első: amolyan „segíts magadon s az isten is megsegít“ szervezkedés lehetett, élelmesebbek által alapítva és kihasználva, a rokkantkukulik rovására, melyet ideig-óráig a hatóság is eltűrt. Szóval amolyan üzleti vállalkozás. A másik állami intézmény, mely jól-

rosszul ellátta a rokkantakat. Természetes, hogy a rokkantak külső és belső életére erősen befolyást gyakorolt, hogy szabadon éltek-e, mert mindennap ki kellett verekedni dohányadagukat, mellyel azután ellepték az uccasarkokat: „retta, urak, — retta! — Az olsó, a gyenge, az erős, — retta, urak, retta!” — s hasonló jelszavakkal; vagy benn éltek-e a gondozó falai között.

A dohánybörze tömegjeleneke megismerteti velünk a rokkantaknak, mint kollektivumnak lelkiségét.

Veszekedés, ordítás, trágárság, kikiabált dohánybörzei árfolyamokkal vegyülő tettegesség, epilepsziás összeesés — kihazsnálás és kiszolgáltatottság mindennapi dolgok a tömött helyiségben s mégis éreznünk kell, hogy ez a sokféle háborus nyomorék nem tud igazán haragudni, gyűlölni és bosszút állani, de összetartani sem. Amolyan megszervezett szervezetlenség köti őket össze. Nagyjában: nagyszájú, lucskos beszédű, hetvenkedő népség, mely talán nem vesz semmit sem komolyan — őket sem vették — meg talán mert már túl vannak a legkomolyabbon, Hiszen mindannyian elintézettek. Ugyanez a lelkiség nyilvánul meg részükről a közéjük befurakodott álrokkantakkal szemben is, habár lenézik, üldözik és becsmérlők is őket, de igazán nem lépnek fel sohasem ellenük.

Mások a hadigondozóban elhelyeztettek, akiket sokszor megható, goromba bajtársiasság ver össze.

‘A hadigondozóbeli képsorozatból kikapok egyet.

‘Annamárit, a vak és nagy parasztembert meglátogatja a felesége.

— Nem tudtam előbb jönni Nem eresztettek. Utlevél köllött. A románok vannak nálunk... A Sándor már nyolc éves... Csönd. Amikor megkaptam az írást, hogy hazahozták a fogságból, gyünni akartam. A románok nem engedtek. Édös, hazagyün most? Elkell mán a férj. Hát fogja meg a kezem... Had huzom fel a függönyt... nem látok.

— Nem — murrant fel az ember.

— Mi van ezekkel? — A sötétben szaladnak. Édös hazagyün?... Nem beszél. ...Épp az ünnepre gyühettem meg. Bor is van, kalács, csirke... Istenem, nem beszél? Visszategyem? Lelkem nem harapna egy falást?... Édös, szóljon ennek a két embernek,üket kínálom. Hát mér nem beszél?... Nyögve visszarakosgatja a holmit... Nem is kérdez? Beteg? Mér van ebben a kórházban? Nincs felelet. Pillanatra ijesztő csendben megállt a két vágató ember is, azután uj patálásba kezdtek. Elmenjek édös, várjak?

A bolond cigány dűnnyögő rohamlépésbe fogott és szája elé tölcsért rakva, trombitálta:

— Hol az Istenbe vagy napos?

— Édös, lássa milyen jókedvűek... lelkeim, nem innánk egy kis bort?

Hosszu csend terpeszkedett el... Aztán kapaszkodó, a me-nyezetig vágó, visszahulló, támolygó sikoltás, agyba hasadó üvöl-tés szakadt ki az asszony torkán. A rohanó lábak megálltak és az őrvjngő asszony vonító sirása gyűrődött szerte.

— Édös, a két szeme... a két szeme... csuklott az asszony, a két szeme... édös... arccal az ágyra bukva vergődött... A két szeme, én édes Istenem.

A berohanó sveszter szörnyülködött.

— Sándor bácsi, miért csinálta? — A két üvegszemét rakta az asszony kezébe! — Hát szabad ezt?

— Bocskó ur, sturm — ugrott vissza a cigány az ágyra — magyar, vengeri, nyemetcki, turki vorwaerts... előre, hurrá... jaj, baka — rugdalódzott az ágyon és verte a kis éjjeli szekrényt — előre, bumm... nye, vim pany... Stabsarzt, nye vim — vinnyogta — a fejeem, uj fejet, adjusztált uj fejeet... jaaj... elaludt...

Ime a regénynek egy másik jelenete:

Tövis Péter padon üldögél s egy rég nem látott kisleány ismerőse jön hozzá:

— Vakbácsika, miért nem jön már hozzánk? — A télen min-díg jött — Sug: a kisasszony azt mondta, hogy csak a Bató néni szereti, engem nem.

— Kicsoda?

— Maga, vakbácsika.

— Ki az a kisasszony?

— Ott van, a német kisasszony. Vakbácsika miért nem hozta a játékot? Mondtam anyukának nem mer eljönni, mert nincs meg a játék.

— Melyik játék? — simogatta a napos haját.

— Azt mondta vakbácsika, hogy majd hoz színes golyókat. Szemekből golyókat. Üvegszemeket — és játékosan duzzogott — nem is szeretem. Nem hozott.

— Nem szeretsz? — Nincs már Lilike, nincsen — vakbá-csika szegény ember.

Hosszu csend.

— Vakbácsika, magának ugysem kell — vonakodó kétkedés — adja nekem.

— Mit Lilike?

— Vakbácsika úgy sem néz velük — és Tövis szeméhez nyult — adja nekem... jaj, fáj, vakbácsika, fáj... sikoltogott a gyerek — Fräulein, Fräulein! — szaladt — megütötte a kezemet.

Van a regénynök egy feledhetetlen nőalakja: Bató Magda — valamennyi közt a legszimpatikusabb és legigazibb. Csak itt-ott tekinthetünk lelkébe s mégis úgy érezzük, hogy ő az egyetlen, aki a teljes ember képét hagyja vissza emlékezetünkben. Mikor a regény vége felé hirtelen eltűnik, mintha a mi életünkben hullott volna ki.

Pedig sok mindent nem tudunk felőle.

De cirogató bársonytenyerét még most is érezzük. A hangja meleg selyemsál, csupa szín és könnyező jóság. Késő éjszaka minket vár haza meleg szobával, aggódón és virrasztva.

Ugy ismerkedünk meg vele, mint a tüdőbajos Bató Béné hugával.

S egyszer karácsonyéjjel hosszú, elnyújtott sikoltás riasztja fel a szomszéd szobában alvó Tővis Pétert.

Rekedt suttogás:

— Magda, hát nincs szived? Más ember leszek. Karácsony van.

Fülett.

— Válj el, ha nem bírod, megmondtam.

— Nem, nem tudok nélküled... Elpusztulok. — Csönd. Valamit mondott a leány. Bató őrzöngve kiáltott: ne... ne... maradj. Esküszöm, soha többet... Mára karácsony van.

Csend, mint a kriptában... Új hang hasadt bele a mozdulatlanságba. Megolvadt tőle a hideg magány és megvillant a homályban egy elmosódott emberszem:

— Magda, engedd, hogy égjen a villany. Nézni akarlak. Már egy éve nem láttalak.

— Ezek testvérek? Nem... Kovács öngyilkossági kísérletről beszélt. Ott van a kiindulási pont a Mascotte-bárban, onnan robbant ki minden... A férj nagyon becsstelen lehetett, ő taszította sárba. De nagyon szeretheti mégis... és Magda milyen jó. Itt maradt, mert szánja, szánja, de megveti...

*

A Békét nem lehet féltetni úgy, hogy az ember ne vegye még néhányszor kézbe. Félemberek felsőrsai kavarognak és merülnek előttünk a semmibe. Nagyon szomorú könyv, a befejezés minden vigasztalása mellett is és sok vérrel megírt jelenetet és nyomorúságot dob elénk. — Ezek életét, a mi életünket.

Szirmai Károly

Barbárok

Móricz Zsigmond elbeszélés-kötete — Atheneum kiadása 1932.

Mint egy monumentális, megrázó vallomás — a címlapról Móricz Zsigmond mellképe döbben ránk. Ez a mellkép a könyv címlapján, véresen komoly kiállítás — a vallomás egész hittel való vállalása, olyan tett, amely mellett szó nélkül elmenni, a legujabb magyar irodalom nagy idővé kiteljesedett, sorsdöntővé felszorosodott alakja iránt érzett mély megilletődés nélkül nem lehet!

Az író a műveiben él. A mű magyarázza az író és nem megfordítva. Móricz Zsigmond mellképe nem magyarázás, hanem eddigi cselekedetei mellé való odaállás. És ez az odaállás éppen a Barbárok egész címlapján — az író tetteinek a vállalása.

Az írói felelősség vállalása!

Volt-e szükség erre a vállalásra? Volt!

Nem minden írónak van erre szüksége.

Van játékos, szórakoztató irodalom. Amelynek jogosultsága azonban csak akkor van, ha van író, mint Móricz Zsigmond, aki megépití az élet pazar lombo, erőstörzsű, tisztalelkű fáját, amely alatt veszély nélkül eljátszadózhatnak a kis, felhőtlenül futkosó lepkefogók, a pillanat csillogásának apró kéjencsei. A nem megélők, az élvezők!, . . . És van mesterséges irodalom, lélektelen kihasználók, akik már pusztán létezésükkel az irodalom élősdiéjé, akik az alkotó irodalom nemes nedvének, a meggyőződésnek rombolói. Ők azok, akikre soha sincs szükség. Legkevésbé magamikor újra, mindent újra kell építeni.

Felelősséget csak az építők vállalnak. Az élvezők és az élősdiéik soha!

Móricz Zsigmond a magyar élet egyik legnagyobb ujjáépítője. Ez a nagy építés a Barbárok-ban ért el delelőjére. A nagy tölgy ebben az alkotásban kapta meg a vérkeringés erejét, a gyökerek most értek le abba a mélységbe, ahonnan többé mi sem szakíthatja ki a tölgy életét, mert örök erőkből táplálkozik. Móricz Zsigmondot támadták is. Célja olyan nagyfőlélésű volt, hogy sokszor ingadozónak látszott alkotása. Most aztán megvallott mindent. Most látszik: hogy mindig céltudatos volt. Ha nem lett volna az, hát a Barbárok soha sem születtek volna meg. Akik Móricz Zsigmond utját ismerik, azoknak a Barbárok nem meglepés, hanem — tekintve alkotásainak légkörét — történelmi szükségszerűség. Móricz nem is térhetett ki e vallomás elől. Ennyire igaz alkotó volt kezdettől fogva!

Móricz egy novelláskötettel lépett be a magyar irodalomba. „A hét krajcár“-ral. A mindmegannyi szegény magyar élet e

kötet címét is jelentő vezető novellájában olyan átütő, összefogó erejűvé emelkedett — hogy méltán tekintették szimbolikus nagyságu, életetformáló irodalmi jelenségnek. Egy szegény asszonynak hét krajcárra lett volna szüksége, hogy a kis család napi szükségletét fedezze. Tüvé teszik a hét krajcárért az alig bútorozott kis szoba zegét-zugát. Már van hat, Itt-ott elmaradt szegény kis krajcárokból. Keresik ő, meg kis fia a hetediket. Keresés közben feltáru, kinyilik a szegény család élete. Poros kis üres fiókokban kutatnak a megváltó hetedik krajcár után, a rozoga szekrény alatt, a kenyértelen asztalfiókban... Végre megvan! Megváltó megkönnyebbülés, csoda: az a hetedik krajcár! Ami valami hihetetlen véletlen folyamán mégis létezett... Ebben az egy novellában Móriqz a csodavárásra, lehetetlenre ítelt magyar élet költőjévé emelkedett már: a hihetetlenül megkerült hetedik krajcár — a magyar élet hihetetlen, véletlenből eső csodája... a magyar faj tragikus vergődése! Ezt a tragédiát, ezt az őszorsszobrot maradéktalanul emeli feledhetetlen élménnyé. És mert ezt a tragédiát nem lovagvárakban, hanem egy ici-pici kis zsellérekaszárnyában értékelteti — voltak, akik felszisszentek. Ahelyett, hogy hozsannával fogadták volna az embert, aki erősíteni jött az alapokat, le a legkisebbik valakiig, akinek még hét krajcárja sem volt együtt! És ez abban az időben volt, amikor úgy látszott, hogy a magyar élet delelőre ér. Móriqz azonban méltó feleletet adott a megijedteknek a „Sárarany“ című regényben. Turi Dani is a nép zsellérfia. De milyen hatalmas! A faj életeroje mellett benne van az élnitűdás nagyszerű lendülete is. Minden cselekedete szikrázó hæv, valami nagyszerűt akar... a nép nem látott életlobogása van benne, ami valamiért nem juthat célja felé... földjének terjeszkedésében megállítja a grófi föld. Neki, a zsellérnek a föld ad erőt. A hazai sárnak ő az aranya! A hazai föld ő általa lesz arannyá! Szörnyű életeroje — amely a grófi határnál megkötődött — lenyűgözi a föld birtoklóját: a grófnét. És a grófnő öleléséből kerül a börtönbe. Turi Dani is tragédia. A fellelé törekvő zsellér tragédiája. A lefojtott faji erő barbár kitörése: mert nincs útja. Pedig Turi Dani életében még meg volt az uthoz a lehetőség. Aztán megírta a „Fáklyát“, Elmegy fákura a fáklya: a lánglelkű, tiszta szándéku pap. Kulturát akar. A parasztek azonban nem értik az ő életükkel. Mit beszél ez a pap? Az ő küzködésüknek mi köze van ehhez a tartalmatlan nyájaskodáshoz? Szeretet?... szépség?... Az ő életükben?! Ők csak azt látják, hogy milyen nehéz kiizzadni a pap fizetését. Ő, sóhaj fel Móriqz ebben a művében, ezt a népet egy ilyen fáklya, mint ez a szép szavak kábulatába esett pap, amelynek cselekszik, ami távol áll ettől a kinlódó, meg nem értett néptől csak átélője, de nem teremtő cselekvője, mert jédegen formákkal

— meg nem válthatja. És mikor a falu színe-java elég abban a szörnyű fáktlyatűzben, amellyel fellobog fejük fölött a ki-gyulladt pajta teteje, mely alatt vasárnapokint kiizzadják lihegő táncokban elvesző életüket — akkor a pap is rádermed, hogy ő itt mit sem csinált... Az ő kulturája céltalan volt. És tudja, hogy a pusztulás előtt elhanyagló fejből elővánszorgó zsolozs-mák a tehetetlenség beismerése!... Aztán több novelláskötet és regény után, amelyek az előbbi nagy témákat egészítik ki a részletek teljességével, jött nagy történelmi regénye: „A tündérkert“.

„A tündérkert“ történelmi regényeink egyik legértékesebbje önmagában véve is. Móricz írói egyéniségének tüzeben azonban ez a történelmi regény egészen kivételes jelentőséget kap. Bátori Gábor erdélyi fejedelem, a történet főhőse, a fejedelmi székől: a történelmi keretek ellen lázad, hogy élővé tegye a népet. Minden székelyt nemessé akar tenni! A történelmi keretek azonban elbuktatják ezt a Turi Dani-féle fejedelmet. A tündérkert győ-nyörű látomása szétfoszlik. Erdély nem lett a magyar élet tün-dérkertje!

„A tündérkert“-ben már úgy volt, hogy Móricz Zsigmond elérte igaz utjának kiteljesedését. Nyilegyenesen vezetett ez az ut, első megnyilatkozásának első sorától egészen „A tündérkert“-utolsó soráig. Amit elkezdett a kis zsellérkunyhóban, csodálatosan tiszta magyar adottságán át „A tündérkert“- fejedelmi trónján igazolta.

És mégis tudott még valamit hozzáadni nagy, történelmi igazoltatásához: a „Barbárok“-at. Ebben a könyvében már nem lát és nem láttat mást: csak a fajt. Amely ma is vigasztalanul vergődik!

Legel a nyáj a feszülő, mozdulatlan ég alatt. Őrzi a nyáját a kis ember meg a fia, aki majd átveszi tőle az őrzést. Aztán jön a puszta aljáról két juhász. Szamárháton jönnek, két ko-mondorral. Lekezelnek, leheverednek a puszta földjére és hallgatnak. A kis ember vigyázva hallgat. A látogatás nem tetszél neki. Aztán egy-két szó, melynek jelentéktelensége alatt a végzet feketedik. Megcsattannak a juhászbokrok és a kis ember meg a fia a kutyakaparta gödörbe temetődnek. Később, hosszú idő múltán az urát kereső asszony kutyája rátalál a gödörre és a kutya és a kutyanál is hübb asszony felkaparják a pusztai sirt. Szörnyű tetemrehívás ez! A gyilkosokat elfogják. Nem vall a gyilkos. Csak mikor eléje tárják a megölt ember rézveretes, csattos szíjját, akkor vall. De amikor ezt megteszi, már más ember lett. Ember — aki megköszöni a huszonöt botot a bírónak, aki viszont ezzel fejezi ki megbecsülésnek is beillő ember megrendülését. És amikor elvezetik a gyilkost, a bíró eltűnődve egy

szót mond, amely itéletnél is döbbenetesebben csap le, mert nem a törvény szavát idézi, hanem az életét, amely: ilyen! Ezt mondja róla:

Barbárok!...

Ismertetni kellett Móricz Zsigmond nagyharcu cselekedetét, hogy megérthessük a „Barbárok“-ban tett végtelenül szomorú vallomását: így van! Ez a szomorúság is azonban harcos, Móricz-i szomorúság. És ebben a szomorúságban érezzük az ő most már történeti keretek fölé nővé jelentőségét, amelyben mindnyájunkat: minden magyart magához ölel... Így van, barbár élet és bár én nem akartam, de azért: vállalom! És szép, kemény, okos magyar fejére felteszi az ősi „Barbárok“ fekete báránny-börsüvegét!!

Mert belőlük: ő újra indul most.

*

Móricz Zsigmond, aki a legkeményebbveretű magyar prózát írja, ezt a tulfutott, ütökemény, szűkszavú, égőn jótakaró beszédet, nyugatos író. Azonban nem szolgálja másol. Ezt csak azok a nyugatosok tették és teszik, akikből hiányzik: a költő. Móricz mindent magából ad és faji adottságán át. Ezért hatnak szavai kinyilatkoztatásként. Semmi formát nem tud átvenni. Költői ereje megakadályozza ebben. Egyoldalunak, darabosnak is itélik. Pedig amit hibának vélnek, az egy őszerejű költő modoroskodást nem tűrő őszintesége. Minden igaz művészet alapja és létjogosultsága ez. Móricz maradéktalan művész: a mondanivaló abszolút egyezése a saját kifejezőmódjával.

*

A „Barbárok“ kötete kilenc elbeszélést tartalmaz. A kilenc közül öt, nem illik ebbe a kis terjedelmű és mégis monumentálisan magyaranyu alkotásba. Ezt azonnal észreveszi még a felületes olvasó is. Marad azonban négy elbeszélés: Barbárok, Disznótor, A fejedelem pohara és a Barbárok meglátásában és megalkotásában méltó párja „A két fehér“, melyekben Móricz Zsigmond örök magyar értékeket teremtett.

Kristály István

Az első ezüst tulipán

Szenteleky Kornél ünneplése

A Magyar Közművelődési Egyesület június 12-iki közgyűlése bensőséges ünneppé magasztosodott azzal, hogy az itteni magyarság legszebb kitüntetését, megbecsülésének, szeretetének legékesebb szimbólumát: az első ezüst tulipánt ezáltal adta át annak a férfinak, aki munkásságával erre a kitüntetésre leginkább rászolgált. Az első ezüst tulipán — lehetett-e kétség benne? — egyhangu határozattal Szenteleky Kornélnak, a magyar írás tisztalelkű, fáradhatatlan energiájú, minden közönyön át hites erejű harcosának jutott. Dr. Várady Imre, a magyar kultúregylet elnöke, feledhetetlen melegségű, ihletes szavakkal mutatott rá a tulipán jelentőségére és gyönyörű szavakat talált Szenteleky Kornél költői munkásságának jellemzésére.

Várady dr. emelkedett beszédében valóban ott lángolt az egész jugoszláviai magyarság szíve. Évek hosszú sora óta Szenteleky Kornél a meggyőződés damaszki pengéjével, a gondolat messzirevilágító fényezőjével, az akarat minden akadályokat elsöpítő tankjával az élen haladt. Szenteleky Kornél az a híd, amely a jugoszláv és magyar irodalmat testvéri ivelésben összefogja. Azon a szűz területen, amelyet az ő tolla szánt fel, kálászba szökken a tiszta érzés mélyen rejtőző magja és vele együtt ott reszket, mint ezer színes mezei virág, a magyar írás minden szépsége és bája. A vajdasági írás estjében az ő hívő kúrtszava gyűjti itt össze azokat, akik még ezen a tájékon is tudnak lelkesedni a magyar szóért. Ő gyűjtja fel az eszme tábori tüzét, amelynek magasan lobogó lángjánál az ő buzdító, lélekkel átfűtött szózata száll szivről-szivre.

„A fény felgyul és ellobog“ — ez a címe Szenteleky egyik legmélyebb értelmű művének. Az a fény, amelyet Szenteleky Kornél itt gyűjtött, nem fog ellobogni, mert benne egy rajongó, forró költői lélek minden nemessége, magasztos hite izzik. A „Kallangya“ körül összegyűlt írók büszke örömmel, meghatott szeretettel köszöntik az első ezüst tulipánnal kitüntetett íróársuká.

Borsodi Lajos

Szinisa Daunovics: Versengők (Takmaci)

Narodna knjižnica izdava, Beograd

Szinisa Paunovics a modern szerb líra egyik izmos képviselője, akinek nemrégén jelent meg a jugoszláv könyvpiacra feltűnést keltett Keresztuton című verskötete, most másodikban

fordul a prózához és hosszabb lélegzetű novellában realizztikusan festi meg a gyermekkor néhány igen jellemző esztendejét. Versengésben néha sokszor vadabb és kegyetlenebb a gyermek, mint bármely felnőtt és a mai iskola bő alapot nyújt ennek a sokszor vére menő versengésnek az elmélyítésére. A háború előtti szerbiai iskola, a felnőttek mentalitásának a gyermekek lelkében való visszatükröződése ennek a novellának a főtémája és Szinisa Paunovics érti ennek a témának a közelését és érti, hogyan kell beállítani a novella menetét abba az irányba, amely az emberi gondolkodást előreviszi. A novella vége említést tesz arról, hogy megkezdődött a háború, de a két főhős a vére menő versengők soha többé nem találkoznak egymással. Szinisa Paunovics — nem tudni, ösztönösen vagy szándékosan — a véres világháború egy két gyökerét rántja ki a gyermeki lélekből s mutatja fel az embereknek: imé a versengés, amely a felnőtt korban nemcsak gyermekek, hanem nemzetekben is véres összeütközésekben virágozik ki. Szinisa Paunovics novellájából az tűnik ki, hogy a gyermek korai lelki világában nagyobb figyelmet kellene szentelni ennek a sokszor káros versengésnek megfékezésére és akkor talán nemcsak a gyermekkorban lehet elkerülni a fejbeveréseket és a kegyetlen összeapásokat hanem a felnőtt korban a véres egyéni és tömeggyilkosságokat is.

Csuka Zoltán

Szabó Dezső: Karácsony Kolozsvárt

(Regény. Budapest, 1932. Káldor könyvkiadóvállalat)

A művész mindig egy-egy részletét festi meg a világnak. Tárgyválasztásban lelke hajlamát követi. Ez a világ lehet úgy a belső lelki világ, mint a külső. A műből következtetünk a művészre. Szabó Dezső legújabb könyve jelentős változást mutat régebbi műveivel szemben s ezért megérdemli, hogy foglalkozzunk vele.

Szabó Dezső elfáradt. Ereje hanyatlóban van. Legnagyobb alkotásától másfél évtized választja el. Az Elsodort falu sikere, embereket megrázó ereje, — minden, minden a múlté. A titán, elfáradt. Sir. Szerénységi dömpinget emleget. Fejét behamvazza. Vezekel. Bevallja: „Bűnös vagyok, tévedtem“. És sok mindenfélét összeír előszavában, csak hogy megnyerje a nyájas olvasót a nyáj-talan ember. Kesereg és guñyolódik: „Látod, kis fiacskám, így jár, aki nem vigyáz magára. Ez írta az Elsodort falut. Megbűnhődött érte szegény.“

Az idő elvégezte, amit Szabó Dezső ellenségei el nem végezhettek, de annál jobban vártak: Szabó Dezső elveszítette az életbe

vetett reménységét. „Forduljatok hozzám olyan arccal, mint aki látja a végzetet és mutatja az örvényt“. A „Segítség“ után itt van a Karácsony Kolozsvárt... éhenhalt, akasztott, megölt, gutaütött, öngyilkos embereivel... „A dekadencia jelei: Lustaság, szegénység, gonoszlevés, élősdiség, túldolgozottság, kimerültség, ingerlőszer szükséglet“. (Nietzsche: Ecce homo 220). Mind fül-található e regényben. Most csak az a kérdés, hogy valóban ilyen-e az élet, — vagy csak Szabó Dezső látja ilyennek. Szabó Dezső lelki élete ebből a regényből messze sikolt. Fájdalmas zokogással szagatja vitorláit, még tünődik, hogy ne vessze-e sutba tollát, — mely átsegítette annyi megpróbáltatáson, — de szemében már ott röpködnek a hiábavaló küzködés fölvert madarai: a kétségbeesés, a lemondás, a halál... Melegsége szertesugárzott, lángja lelohadt. A régi erőre itt-ott ráismerünk, de több e munkában a begyakorlott mesterember, mint a művész. Szabó Dezső a költészet és a valóság között feszíti ki hálóját, hogy a lelkeket marcangoló élményeket elfogdossa. Itt-ott a napi események szürke verebeiből pillanatok alatt népek szívét tépő sarkokat dagaszt... Egyik könyve sem ilyen témátlan, üres kódorgás mint ez. A fáradt madár alkonyi szállást keres. Amint rákapaszkodik egy-egy ágra, — az rögtön sárba hull. Besározódik! A meseágnak nincs elég ereje, hogy a költőt a régi lendülettel magasabb régiókba emelje. Mit is írhat az az embereknek, ki elveszítette hitét, reménységét az emberiség jövőjében. „A magyarnak mindig kell valaki, aki szeresse, biztatgassa, elismerje, másképp elbitangol, elzúllik“. (Elsodort falu I. sz.) Ez az, aki magára marad: — eltéved. Ez a könyv nagy eltévedés az igazságtól. Ki ne látná be már az első lapok után, hogy Szabó Dezső csak ürtügyül használja megint a Segítségben ácsolt dobogót, hogy onnan szórja szitkait a gonosz világ ellen, amely veszni hagyja a zsenit, — de álláshoz, jó falatokhoz, nőkhöz, boldogsághoz juttatja a „göndör feketehaju kis sajtóadászli“-kat a Kucora Jenőket, Dr. Tárogató Vincéket, a Leimberg-Kreutzdonnerhoffer államtitkár urat, Gottdankheim tanácsos urat, Petterkorn titkár urat, Mittelwoch államtitkár urat, Gutnagel irodatisztot, stb. De megnemértett, kifosztott zseniből betörő lesz. A magyar embert ez a sok „német“ kitorja, B. listára teszi, a Retek Pálókéből, kik a tizedik fizetési osztályban dolgoztak vendéglősök lesznek. Szücs Barnabásból pedig pálinkázó csavargó... Pedig zseni volna, vagy mi a szösz. De ne vágjunk az események derekára, kezdjük az elején.

Szabó Dezső írása hosszú-hosszu monológ... Vádbeszéd az élet ellen. Egy szenvedő nagy szív sikoltása a magyar mezőlk fölött a süket fülekbe. Hogy nem unja!! Ebben a könyvben a halál angyala jár a lapokon, sötét ugar, fáradt ember jár fö-

lötte. Szabó Dezső lelkét a társtalan, kietlen vénség rémei üldözik. Elénk áll: Megírtam ezt a regényemet, hogy új tövisek törjenek elő a gyűlölet erdő friss hajtásaiból. Aki ezt a könyvemet először olvassák eszméljenek rá halálraírt magukra. Az egész regényt úgy szűrtem össze az életárból. A szűrő az enyém. Egyelőre nem fogtam meg mást. Tudom, hogy így egymásra szórva, rakva, dobálva nem igen gyászol sehol az élet. Ennyi bánat még a magyar mezőkön sem lobog fekete lánggal egy helyen. De hát „az Istentől küldetés hite a bánatokon kívül senkiben nem ver oly mély gyökeret, mint egy íróban“ (Kemény Zs. Gyulai Pál, I. 251). Szabó Dezső pedig előbb látnok és csak azután író. Ez a könyve heteken keresztül kongatja a lélekben a Circumdederumokat. Nem is könyv ez, nem is regény, hanem egy magános ember szívéttepő zokogása a magyar ég alatt. A könyv meséje olyan egyszerű, — mint egy pohár víz... Nagyajtai Szücs Barnabás, kolozsvári származású író, 42 éves korában Budapesten teljesen tönkremegy. Albérlő, éhes és szomorú ember. Valamikor remekműveket írt, drámákat, melyeket potomon áron megvettek tőle. Meggazdagodtak. Az író pedig egy szegény asszony lakásán tengeti nyomorult életét. Az asszonynak van egy kis lánya, kinek a költő mesélget. A szegény asszony meghal. A költő pénz után néz, hogy szállásadónőjét eltemethesse. A kicsinek nincs ennivalója. A költő is éhezik. Koldul, kunyorál, megalázza magát szőmizogató, államtitkár stb. stb. előtt. Nincs más út... Betör. Megfogják. Elzárják. A lapok sokat irnak róla. Mine visszakérül régi lakására, a kislány már nincs ott. Kolozsvárra vitték a nagyanyjához. A költő is onnan való, elhatározza, hogy gyalog hazamegy és fölkeresi a leánykát, akinek ő akarja gondját viselni. Karácsonyra oda ér. A kisleány halálán van. A nagyanyát megütötte a guta. Mikor a kicsi a költő karjaiban örökre lehunyja szemét, a költő fölakasztja magát... Ez csak a kéret. Az epizódok sötét képek, melyek ebben a nyomorúságos, siralmas keretben úgy festenek, mint a megfeneklett hullaszállítókocsik. A régi vidám szexualitást két vén ember babonás szeretkezése a temető bokrai között pótolja, ha pótolhatja. „Amennyit a szerelmes ér, annyit ér a szerelme“: (R. Rolland: I. Christophe III. 162). Csak nem azért írta meg Szabó Dezső a regényét, mert: „Perverzitás és bűn az, mitől a burzsoá szem meredni akar“: (Szabó: Egyenes uton 38). Mert ha igen, — hát kissé elszámította magát. Ennyi hullá, akasztott ember mégis sok egyszerre egy érző kebelnek.

Hogy a mai magyar állapotoknak hű tükrök-e Szabó Dezső könyve, azt állapítsák meg mások. A szellemet azonban már Szabó Dezső is igazolta valamikor, mikor így írt: „bizonyos zsarnoksági principium semmiféle életképes közösségből sem kü-

szöbölhető ki⁴ (Egyenes uton, 111. old.). S ezzel a „Közgazgatási Hamletet“ nyeregbe segítette. Ne nehezteljen szegényre. — Ne feledje, hogy „a természet nem tür meg semmit birodalmában, ami nem tud magamagán segíteni“. (Emerson). Szabó Dezső legujabb regényének nincs programja. Róla is elmondhatjuk, amit Nietzsche Lutherról mondott Gastnak írt levelében: „ez az ember rosszul érezte magát, ha nem volt akit mérgében leköpjön“, (Levelői 118. old.). De ez még nem elég. Ma csak az az írő érdemli meg, hogy olvassák, aki nem a maga boldogulásán töri az esztét. Ebből a könyvből pedig sok helyen kilóg a tendencia. Nem tendenciát keres a nép, hanem vezetőt. Szabó Dezső pedig soha sem lehet azzá, mert az erdőben csak egyféle fát tür meg; — a többit ki akarja irtani. Ma talán már néhány más léleknél is megkegyelmez, — csak azt nem tudja, hogy mit is kezdjen velük.

Igaza van, véresem igaza van, mikor ezt írja: „Roppant csülökre világ!-os fene nagy legény voltam“. (Előszó.) De már azt is látjuk, hogy igen megalázkodott... Ugyan miért? — Hiszen olyan mindegy, olyan nagyon mindegy. Ha már olyan kis helyen, ahol csak egy rendőr van az egész faluban, össze tud söpörni négy magyar lángészt, akiket csavargásért lezárnak, akkor igazán nincs okunk a kétségbeesésre. „Jaj, ha ezeknek még a kenyerek is ingyen lenne. Miért kiabálnának. Önfenntartásuk az ő igazi mulatságuk. Ez pedig hadd essék nehezükre“. (Nietzsche; Zarathustra 262). Minél több erőfeszítéssel, ésszel és irammal keresi boldogságát egy nemzet, annál több a reménye a fennmaradásra. Ha Szabó Dezső gondban, törődésben, szenvedésben járhatja is kedvenc alakjait, ne feledje a szenvedés végén nem mindenkire vár a kötél... Olyan regényt írjon, ahol nem akasztja föl magát a főhős, nem örülnek meg, nem halnak éhen a mellékalakok, hanem célt érnek, emberileg elérhető célt, — akkor megtartja a gyenge lelkekben a reményt, azt a reményt, ami a szegény embereket átsalogatja az életen.

Poľácsi János.

François Porché: Der Leidenwegs des Dichters Baudelaire

E. Rowohlt Verlag. Berlin)

Ady—Baudelaire életének párhuzamos vizsgálata még hiányzik. Remélhetőleg nem kell sokáig várunk egy ilyen irányu műre. Nagyon sok érintkező pontja van a két lángoló életének. Ahogy Porché megtalálja Poeban Baudelaire előfutárját, sőt ahogy Paul

Valéry nem is akar egyebet látni Baudelaire műveiben, mint az amerikai író receptjeinek alkalmazását, — ugyanigy Kimutatható a fiatal magyar költő alkotásaiban, — sőt életének folyásában is a francia előd hatása. Porché meleg rokonszenyvel vezetí végig az olvasót azokon a stációkon, melyeken Bandelaire vonaszolta az élet keresztjét. Megdöbbenve indulunk el a bölcsőtől, mely fölé a 62 éves apa és a 28 éves anya hajolnak és végig kísérijük Jeanne Duval, Jeanne Lemer, Jeanne Prosper, illetve a Mulat nő oldalán Franciaországban, majd elmegyünk vele Belgiumba... együtt szenvedünk a költővel, anyjával, az életrajzíróval... míg el nem jön a szomorú vég. Közben a költő küzdelme a dísznöféjú nagyurral, az alkohollal, mámorral, meg nem értéssel... Szomorú könyv. Költőnek, olvasónak egyaránt tanulásiógos könyv, mert ebből a könyvből ismét megtudjuk a régi igazságot: szenvedni csak a lángész tud igazán.

Polácsi János

Pukánszky Béla dr.: Geschichte des Deutschen Schrifttums in Ungarn

Pukánszky Béla dr.: Geschichte des Deutschen Schrifttums in Ungarn című könyve megérdemelt meleg fogadtatásban részesült a szakirodalomban. Különösen Thinemann Theodor dr. ismertetése (Deutsch-ungarische Heimatsblätter, 1932, IV. Ig. Heft I.) méltatja érdeme szerint. Mikor ezt leszögezzük, egyuttal azt is meg kell állapítanunk, hogy Pukánszky Béla könyvének megfelelő munka, mely a délszláv irodalommal foglalkoznék — ugyanilyen szemszögből tekintve azt, — egyelőre hiányzik. Ugy érezzük, hogy egy ilyen irányú mű sokban hozzásegítené a műveltebb olvasóközönséget a kölcsönös megértéshez, ami első feltétele az együttmunkálkodásnak. Milyen sokat nyerne irodalmunk fölvirágzásának párhuzamos bemutatása és az egymásrahatás teljes egészsének föltárása. Hogy csak egy példát említsek, ott van Vitkoviics Mihály élete és munkássága. Pld a „Spomen Milice“ (tj. mely Kármán: „Fani“)-jának hatását mutatja, sőt Piukoviics Gábor szerint annak fordítása. Megjelent 1816-ban, Budán. A m. kir. egyetem betűivel. — Felhivom a fiatal filologusokat, hogy érdekföldésükkel forduljanak ebbe az irányba.

Polácsi János

elnöke külön megemlékezett a Kalangyáról és felhívta a közönséget hogy a folyóiratot minél intenzívebben támogassa, Ugyancsak azon a közgyűlésen előkelő és nagy közönség tomboló lelkesedése közben nyújtotta át dr. Várady Imre a Közművelődési Egyesület elnöke a jugoszláviai magyar kisebbség elismeréseképpen Szenteleky Kornélnak, a Kalangya szerkesztőjének azt az ezüst tulipánt, amelyet Szenteleky kifejtett irodalmi munkásságáért a magyar kisebbségi írók tömörítéséért kapott.

Hogy a Kalangya teljesen deficitmentes legyen és íróit is akadály nélkül tudja honorálni, 800 előfizetőre volna szüksége. Aki a Kalangyát olvassa az bizonyosan lelkes kulturember és ezért fordulunk most a Kalangya minden egyes előfizetőjéhez, hogy legalább egy ismerősét szerezzze meg a Kalangya előfizetési táborának. És itt fordulunk ismét a tehetősebbekhez, hogy legalább az első esztendőben legyenek a Kalangya alapító előfizetői. A Kalangya alapító előfizetőinek a nevét minden negyedév végén ezen a helyen örökítjük meg s még ebben az esztendőben igen értékes, művészi kiállítású emléklapot nyújtunk át a részükre, olyan emléklapot, amelyet büszkén és öntudattal függeszthetnek ki szobájukban annak bizonyítékául, hogy kulturájukat szeretni tudják és áldozni is tudnak érte.

Ebben a rovatban említjük meg azt is, hogy folyóiratunk az elmúlt két hónapban jelentős erkölcsi sikereket is ért el. Mint egyik nagy sikerünket és egyuttal a jugoszláv-magyar kulturközeledés sikerét is könyveljük el dr. Szabó László egyetemi professzor és híres magyar publicista cikkét a Pesti Naplóban. Dr. Szabó cikkében elismeri a Kalangya fontosságát és jelentőségét, annak magas irodalmi nivóját s egyuttal sürgeti, hogy a Kalangya minél több jugoszláv író ténylegesen európai nivón álló művét közvetítse a magyar közönséghez, hogy az ilyen módon a jugoszláviai magyar kisebbség íróin kívül a jugoszláv írókkal is minél intenzívebben megismerkedjék.

Végül itt fordulunk azokhoz a mélyen tisztelt előfizetőinkhez akiknek első negyedévi előfizetése lejárt, szíveskedjenek az esedékes előfizetést minden külön levéli felszólítás nélkül hozzánk eljuttatni, Mindazok részére, akiknek negyedévi előfizetése lejárt, a mai számunkhoz egy csekklapot mellékelünk amelyen az előfizetést hozzánk eljuttathatják. Igen nagy költségtől és munkatöbblettől mentesíténének bennünket s midőn kérjük hogy az előfizetést lehetőleg forduló postával juttassák el hozzánk, öntudatukra és becsületes kulturszeretetükre apellálunk.

*Az első negyedévben a Kalangya
alapító előfizetői voltak:*

*Örökös alapító előfizető: dr. Vilk Vilmos
főorvos, Noviszád*

*Arazim Viktorné, Sztári Szivác
Barys Viktor plébános, Bácska Topola
Dr. Deák Leó ügyvéd, Szombor
Bodrogh Imre, Bácska Topola
Dr. Draskóczy Sde, Sztári Becsej
Dr. Gräflner Dénes, Vrsac
Grossinger Károly gyógyszerész, Noviszád
Fáih Ferenc, esperes, apátplébános, Noviszád
Dr. Hadzsy Jenő orvos, Bácska Topola
Dr. Kovács Bódog ügyvéd, Noviszád
Dr. Koráni Elemér, Noviszád
Léderer György nagybirtokos, Gsóka
Magyar Közművelődési Egyesület, Veliki Becskerek
Prém Péter plébános, Torda
Sch. J., Novi Vrbász
Dr. Szántó Gábor, Szubotica
Dr. Takács Ferenc, Sztári Becsej
Vilsek Sándor földbirtokos, Bácska Topola*

KALANGYA a jugoszláviai magyarság egyetlen irodalmi folyóirata. — Felelős szerkesztő és laptulajdonos: Bencz Boldizsár. — Felelős kiadó: Blazsek Ferenc (Reggeli Ujság) Noviszád. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kralja Petra ul. 30. — Előfizetési ára: alapító előfizetőknek félévre 200'—, egész évre 400'— dinár. Rendes előfizetés: Félévre 60'—, negyedévre 30'— dinár, egyes szám ára 12'— dinár. Előfizetés Magyarországon: negyedévre 3'50 pengő, Csehszlovákiában 30'— csehkorona. — Urania (Komlós Márton) nyomdai műintézet nyomása, Novi Sad, Ustavka ulica 14.